

نام کتاب : داستانهای شیرین از
نماز شب

نویسنده : عبدالله حسینی

مقدمه

الحمد لله رب العالمين و صلى الله على سيدنا محمد و آله اجمعين لاسيما بقيّة الله في الارضين واللعن الدائم على اعدائهم من الان الى قيام يوم الدين .

یکی از اموری که باید همه مسلمانان مورد عنایت قرار دهند، سحرخیزی و تهجد و راز و نیاز سحرگهان است .

در قرآن کریم بیش از ده مورد، این مسأله یاد شده و با عبارات گوناگون از سحرخیزان و شب زنده داران ، تجلیل و تمجید شده است .

(تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَ طَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ، فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْلَمُونَ).⁽¹⁾

پهلوهای آنان از بسترها، تهی می شود و از جایگاه خودشان بر می خیزند و پروردگارش را از روی بیم و امید می خوانند و از آنچه به آنان داده ایم انفاق می کنند، کسی نمی داند که به پاداش اعمال آنها چه چیزهایی که باعث چشم روشنی است ، برای آنها ذخیره شده است .

تاک خویش از گریه های نیمه شب سیرآب دار

کز درون او شعاع آفتاب آید برون
ذره ای بی مایه ای ترسم که ناپیدا شوی
پخته تر کن خویش را تا آفتاب آید برون
در گذر از خاک و خود را پیکر خاکی
مگیر

چاک اگر در سینه ریزی ، ماهتاب آید
برون

گر به روی تو حریم خویش را در بسته
اند

سر به سنگ آستان زن ، لعل ناب آید
برون

(اقبال)

روایات در فضیلت نماز شب و مذمت و نکوهش تارکان آن بنا به گفته عارف واصل مرحوم حاج میرزا جواد ملکی (ره) در کتاب (اسرار الصلوة) به حدّ تواتر رسیده است .

امام صادق علیه السلام می فرماید:
(أَيُّسَ مِنْ شَيْعَتِنَا مَنْ لَمْ يُصَلِّ صَلَاةَ اللَّيْلِ) (2) .

کسی که نماز شب نمی خواند، از شیعیان ما نیست .

شب مردان خدا روز جهان افروزست
روشنان را به حقیقت شب طلسمانی نیس
مرحوم ملکی می فرماید: استادم [ملا حسینقلی همدانی] به من فرمود: (فقط متهجّدین هستند که به مقاماتی نائل می گردند و غیر آنان به هیچ جایی نخواهند رسید). (3)

علامه طباطبائی رحمه الله علیه می فرماید:
چون به نجف اشرف برای تحصیل مشرف شدم ، از نقطه نظر قرابت و خویشاوندی و رحمیت گاهگاهی به محضر مرحوم قاضی شرفیاب می شدم ، تا یک روز در مدرسه ای ایستاده بودم که مرحوم قاضی از آنجا عبور می کردند، چون به من رسیدند دست خود را روی شانه من گذاردند و گفتند: (ای فرزند! دنیا می خواهی نماز شب بخوان و آخرت می خواهی نماز شب بخوان) .

این سخن آنقدر در من اثر کرد که از آن زمان به بعد تا زمانی که به ایران مراجعت کردم ، پنج سال تمام ، در محضر قاضی روز و شب به سر می بردم و آنی از ادراک فیض ایشان دریغ نمی کردم و از آن وقتی که به وطن بازگشتم تا وقت رحلت استاد، پیوسته روابط ما برقرار بود و مرحوم قاضی طبق روابط استاد و شاگردی ، دستوراتی می دادند و مکاتبات از طرفین برقرار بود .

علامه می فرمودند:

(ما هر چه داریم از مرحوم قاضی داریم
(4)

در حدیثی از امام صادق علیه السلام
چنین می خوانیم :
(أَبْعَضُ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ جِيفَةٌ بِاللَّيْلِ، بَطَالٌ بِالنَّهَارِ).

مبغوض ترین و ناپسندترین مردم نزد
خداوند، کسی است که [شب را سراسر به
خواب و] بسان مرداری گنبدیده و در روز
بیکار و تنبل باشد.

خفتگان را خبر از زمزمه مرغ سحر
حیوان را خبر از عالم انسانی نیست
دوش مرغی به صبح می نالید
عقل و صبرم ببرد و طاقت و هوش
یکی از دوستان مخلص را
مگر آواز من رسید بگو
گفت باور نداشتم که تو را
بانک مرغی چنین کند مدهوش
گفتم این شرط آدمیت نیست
مرغ تسبیح گوی و من خاموش
(سعدی)

کتاب حاضر شامل کیفیت خواندن نماز شب
به صورت مختصر و مفصل و شامل گلچینی از
آیات و روایاتی در فضیلت نماز شب و
داستانهایی از علماء و بزرگان که اهل
نماز شب بودند و اثرات و نتیجه های خاصی
از نماز شب دیدند، می باشد.

این مختصر را جهت شادی قلب امام زمان
(عجّ الله تعالی فرجه الشریف) و رفع موانع
ظهور آن حضرت و شادی روح امام عزیز و
تمام شهداء، هدیه می نمایم تا شاید مورد
دعای حضرت مهدی علیه السلام قرار گیریم .
و به واسطه دعای آن حضرت همه ما از
بندگان خوب خدا و بهترین امت پیامبر و
شیعیان خاص امیرمؤمنان و اولاد معصوم آن
حضرت علیهم السلام قرار گیریم انشاء الله .

التماس دعا

سیزدهم جمادی الاول

مصادف با سالروز شهادت حضرت زهرا
علیها السلام
سید عبدالله حسینی

در فضیلت نماز شب و آثار آن

و از حضرت صادق علیه السلام روایتست که فرموده بود در وصیت رسول خدا به علی علیهما و آلهما السلام : یا علی وصیت می کنم تو را در باب نفس خودت به چند خصلت پس حفظ کن آنها را، بعد از آن فرمود: خداوندا یاری کن او را و ذکر فرمود جمله ای از خصلتها تا اینکه فرمود:

(وَ عَلَیْكَ بِصَلَاةِ اللَّیْلِ وَ عَلَیْكَ بِصَلَاةِ اللَّیْلِ وَ عَلَیْكَ بِصَلَاةِ الزَّوَالِ وَ عَلَیْكَ بِصَلَاةِ الزَّوَالِ)

بر تو باد به نماز شب ، بر تو باد به نماز شب ، بر تو باد به نماز زوال و سه بار تکرار فرمود. و ظاهر این است که حضرت اراده کردند به نماز شب سیزده رکعت را و به نماز زوال هشت رکعتی که نافله زوال است .

وقت نماز شب

وقت نماز شب از اول نیمه شب است تا طلوع صبح صادق

توضیح : شب از دیدگاه شرع عبارت است از اول مغرب تا طلوع صبح صادق . بنا بر این در ساعت 12 شب که عبارت است از نیمه غروب تا طلوع آفتاب بیش از نیم ساعت از نیمه شب شرعی گذشته است .

- افضل آن است که نماز شب به هنگام سحر خوانده شود و هنگام سحر عبارت است از یک سوم آخر شب و هر قدر به صبح نزدیکتر باشد افضل خواهد بود.

- شخص مسافر می تواند نماز شب را پیش از نیمه بخواند.

- جوانی که می ترسد بخواب بماند و نماز شب از او فوت شود می تواند نماز شب را پیش از نیمه شب بخواند.

- همه کسانی که برای خواندن نماز شب بعد از نیمه شب عذری دارند مانند پیرمردان و یا کسی که از سرد شدن هوا می ترسد و یا از جنب شدن در خواب می ترسد و مانند اینها می توانند نماز شب را قبل از نیمه شب بخوانند.

امام صادق علیه السلام فرمود:

اگر بیم داری که پایان شب برنجیزی یا سرما و مشکل دیگری مانع نماز شبت خواهد شد، نماز شب و (وتر) را در اول شب بخوان (5).

- در مواردی که تقدیم نماز شب جایز است سزاوار است که نیت اداء نکند بلکه به نیت (تعجیل) و جلو انداختن بخواند.

- اگر نماز شب از کسی فوت شد می تواند قضای آن را در روز به جا بیاورد.

(مفضل) می گوید:

به امام صادق علیه السلام عرض کردم : فدایت شوم ؛ من گاهی به خواندن نماز شب موفق نمی شوم ، آیا اجازه می فرمائید پس از خواندن نماز صبح پیش از آنکه آفتاب طلوع کند قضای نماز شب را بخوانم ؟

فرمود: آری ؛ اما اهل خانه ات را از این کار با خبر مکن زیرا آنان هم از تو یاد می گیرند و این کار را سنت قرار می دهند. (6)

تذکر: قضای نماز شب را فضیلت بسیار است چنانچه در تفسیر علی بن ابراهیم از امام صادق علیه السلام روایت می کند که : شخصی به آن حضرت عرض کرد: فدایت شوم چه بسا که اتفاق می افتد که یک ماه و دو ماه و سه ماه نماز شب از من فوت می شود و من آن را به روز قضا می کنم ، آیا این کار جایز است ؟

فرمود: به خدا قسم این کار مایه روشنی چشم تو است و این جمله را سه بار تکرار کرد.

- قضای نماز شب را بر تقدیم آن یعنی پیش از نیمه شب خواندن رجحان دارد. بنابراین اگر می داند که قضای نماز شب از او فوت نخواهد شد قضا اولویت دارد.

تذکر: برای تشویق جوانان عزیز روایتی در مورد قضای نماز شب نقل می کنم :

اسحق بن عمار ضمن روایتی از امام صادق علیه السلام نقل می کند که ایشان از پدران بزرگوار و آنان از رسول خدا صلی الله علیهم اجمعین نقل می کند که فرمود: **(ان الله يباهي بالعبد يقضى صلاة الليل بالنهار يقول ملائكتي عبدی يقضى ما لم افترضه عليه اشهدوا انی قد غفرت له).**

خدای تعالی با بنده ای که نماز شب را در روز قضا بکند مباحات می کند و می فرماید:

(ای فرشتگان من ، این بنده من چیزی را که به او واجب نکرده ام قضا می کند گواه باشید که من او را آمرزیدم).⁽⁷⁾

- جوانی که می ترسد به خواب بماند اگر پیش از نیمه شب نماز شب را خواند و خوابید و پیش از صبح بیدار شد لازم نیست نماز شب را دوباره بخواند.

- اگر مشغول نماز شب شد و صبح طلوع کرد اگر چهار رکعت از نماز شب را خوانده است که صبح شد بقیه نماز شب را به طور مخفف و بدون مستحبات می خواند و اگر هنوز چهار رکعت از نماز شب نخوانده صبح شد همان دو رکعتی را که شروع کرده تمام می کند و پس از آن دو رکعت نافله صبح را می خواند و سپس دو رکعت نماز صبح واجب را می خواند و پس از آن باقیمانده نماز شب را قضا می کند و اگر اصلاً به نماز شب شروع نکرده صبح طلوع کرد دو رکعت نافله صبح را اول می خواند و پس از آن نماز

صبح را و پس از آن قضای نماز شب را به جا می آورد. (8)

امشب آن نیست که در خواب رود چشم ندیم
خواب در روزه رضوان نکنند اهل نعیم
خاک را زنده کند تربیت باد بهار
سنگ باشد که دلش زنده نگردد به نسیم
بوی پیراهن گم کرده خود می شنوم
گر بگویم همه گویند ضلالی است قدیم
ای رفیقان سفر دست بدارید از ما
که بخواهیم نشستن به در دوست مقیم

کیفیت نماز شب به صورت مختصر

- نماز شب مجموعاً یازده رکعت است که ده رکعت آن هر دو رکعت به یک سلام خوانده می شود و یک رکعت به یک سلام .
- هشت رکعت از یازده رکعت را باید به نیت نماز شب خواند و دو رکعت آن را به نیت نماز (شفع) و یک رکعت آن را به نیت نماز (وتر).
- فضیلت نمازهای شفع و وتر بیش از هشت رکعتی است که به نیت نماز شب خوانده می شود.
- انسان می تواند فقط به نماز شفع و وتر اکتفا کند و هشت رکعت را نخواند.
- اگر وقت برای ادای نماز شب تنگ باشد می تواند فقط به نماز وتر اکتفا کند.
- اگر وقت برای ادای نماز شب تنگ نباشد ولی انسان می خواهد نماز وتر را بخواند باید آن را (رجائاً) (9) بخواند.
- جایز است انسان نماز شب را نشسته بخواند حتی در حال اختیار، ولی اگر می خواهد نشسته بخواند بهتر آن است که هر دو رکعت نشسته را یک رکعت ایستاده حساب کند. بنابراین باید هشت بار دو رکعت نشسته هر دو رکعت به یک سلام که جمعاً شانزده رکعت می شود به نیت نماز شب

بخواند و دو بار دو رکعت هر دو رکعت به یک سلام به نیت نماز شَفَع . و دو بار یک رکعت هر یک رکعت به یک سلام به نیت نماز وتر. (10)

- خواندن سوره در رکعتهای نماز شب لازم نیست و می تواند فقط به خواندن سوره (حمد) اکتفا کند و همچنین قنوت در رکعتهای دوّم مستحب است و می تواند بدون قنوت بخواند.

- نماز وتر یک رکعت است ، و کافی است در قنوت سه بار تسبیح گفتن (11).

- لازم نیست همه یازده رکعت را در یک مجلس بخواند بلکه می تواند در دو سه نوبت بخواند بلکه با فاصله خواندن افضل است . همانطور که رسول خدا تهجد می کرد.

- مستحب است که نماز شب را بلند بخواند تا اگر از خانواده اش کسی می خواهد به نماز شب برخیزد بیدار شود. چنانچه در روایت است و علماء نیز تصریح به استحباب بلند خواندن کرده اند.

- بدیهی است که استحباب بلند خواندن نماز شب در جائی است که از ریا و سمعه در امان باشد و اگر خدای نخواسته خوف ریا و سمعه در بلند خواندن باشد باید آهسته بخواند.

امام صادق علیه السلام فرمود:

صلوة اللیل تذهب بنوب النهار

نماز شب گناهان روز را پاک می کند

بحار الانوار: ج 84، ص 143 و 154.

مستدرک : 330/6.

کیفیت نماز شب به صورت مفصل

چون از خواب برخاست سجده کند برای خداوند تعالی و نیکو است در این حال یا در حال برداشتن سر از سجده بگوید:

(الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانِي بَعْدَ مَا أَمَاتَنِي وَ إِلَيْهِ النُّشُورُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي رَدَّ عَلَيَّ رُوحِي لِأَحْمَدِهِ وَ أَعْبَدَهُ).

و چون برخاست و ایستاد بگوید:

(اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى هَوْلِ الْمُطَّلَعِ وَ وَسَّعْ عَلَيَّ الْمَضْجَعَ وَ ارْزُقْنِي خَيْرَ مَا بَعْدَ الْمَوْتِ).

و چون صدای خروس شنید بگوید:

(سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ سَبَقَتْ رَحْمَتُكَ غَضَبَكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ عَمِلْتَ سُوءًا وَ ظَلَمْتَ نَفْسِي فَأَغْفِرْ لِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ فَتُبَّ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ).

و چون نگاه کند به اطراف آسمان بخواند:

(اللَّهُمَّ إِنَّهُ لَا يُوَارِي مِنْكَ لَيْلٌ سَاجٍ وَ لَا سَمَاءٌ ذَاتُ أَبْرَاجٍ وَ لَا أَرْضٌ ذَاتُ مِهَادٍ وَ لَا ظِلْمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ وَ لَا بَحْرٌ لَجِيٌّ تُدَلِّجُ بَيْنَ يَدَيْهِ الْمُدْلِجَ مِنْ خَلْقِكَ تُدَلِّجُ الرَّحْمَةَ عَلَى مَنْ تَشَاءُ مِنْ خَلْقِكَ تَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَ مَا تَخْفَى الصُّدُورِ غَارَتِ النُّجُومُ وَ نَامَتِ الْعُيُونُ وَ أَنْتَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُكَ سِنَّةٌ وَ لَا نَوْمٌ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ إِلَهُ الْمُرْسَلِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ).

پس بخواند پنج آیه آل عمران :

(إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَبْصَارِ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَ قُعُودًا وَ عَلَى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تَدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْرَجْتَهُ وَ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ رَبَّنَا إِنَّنا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُبَادِي لِلإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَ كَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَ تَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ رَبَّنَا وَ آتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَ لَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ).

مسواک کند،⁽¹²⁾ و بعد از آن وضو بسازد وضوء کامل و خود را خوشبو سازد، پس برخیزد به نماز شب .

ابتدا شروع می کند به هشت رکعت نماز شب و بعد از هر دو رکعت ، سلام می دهد، و خوبست که در دو رکعت اول بعد از حمد سی مرتبه توحید بخواند، (که در دو رکعت

مجموعاً شصت مرتبه توحید خوانده شود) از اثرات ثواب آن این است که : تا منصرف شود از نماز نبوده باشد میان او و خدای عزوجل هیچ گناهی . و یا آنکه در رکعت اول آن توحید و در رکعت دوم قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ بخواند . در شش رکعت دیگر حمد و هر سوره که خواهد بخواند و کافی است حمد و قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ در هر رکعتی . و چنانکه سنت است قنوت در نمازهای واجبی ، در هر رکعت دوّمی از نافله ها نیز سنت است . و کافی است در قنوت سه بار سُبْحَانَ اللَّهِ گفتن .

و یا آنکه گفته شود :
اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَعَافِنَا وَأَعْفُ عَنَّا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

و یا آنکه بگوید :
رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَجَلُّ الْأَكْرَمُ.
و روایت شده که حضرت امام موسی علیه السلام چون شب در محراب عبادت می ایستاد می خواند : **(اللَّهُمَّ إِنَّكَ خَلَفْتَنِي سَوِيًّا...)** و این دعاء پنجاهم صحیفه کامله است . و چون فارغ شود از هشت رکعت نماز شب پس بجا بیاورد دو رکعت نماز شفع و یک رکعت نماز وتر .

و می خواند در این سه رکعت بعد از حمد قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تا بمنزله آن باشد که یک ختم قرآن کرده باشد، زیرا که سوره توحید ثلث قرآن است ، و یا آنکه بخواند در نماز شفع در رکعت اول حمد و قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ و در رکعت دوم حمد و قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ .

و چون از نماز شفع فارغ شد مستحب است آنکه بخواند :

إِلَهِي تَعَرَّضَ لَكَ فِي هَذَا اللَّيْلِ الْمُتَعَرِّضُونَ... و این دعائی است که در اعمال شب نیمه شعبان در مفاتیح الجنان مذکور شد.

و چون از دو رکعت شفع فارغ شد بر می خیزد به جهت یک رکعت وتر و می خواند در آن حمد و سوره توحید و یا آنکه می خواند بعد از حمد قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ سه مرتبه ، و معوذتین یعنی قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ و قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ، پس دست بر می دارد برای قنوت و دعا می خواند آنچه بخواهد.

شیخ طوسی رحمه الله علیه فرموده : دعاهائی که در قنوت نماز وتر خوانده می شود از زیادی به شمارش نمی آید.

مستحب است که انسان در قنوت نماز وتر گریه کند از خوف خدا و ترس از عقاب خدا، یا خود را به حال گریه در آورد و دعا کند برای برادران مؤمن ، و مستحب است که ذکر شود چهل نفر، پس بدرستیکه کسیکه دعا کند برای چهل مؤمن دعایش مستجاب می شود انشاء الله تعالی . و دعا کند به آنچه خواسته باشد.

شیخ صدوق رحمه الله علیه فرموده که : حضرت رسول صلی الله علیه و آله در قنوت وتر می خواند :

(اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ وَ عَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ وَ تَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ وَ بَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ وَقِنِي شَرًّا مَا قَضَيْتَ فَإِنَّكَ تَقْضِي وَ لَا يُقْضَى عَلَيْكَ، سُبْحَانَكَ رَبَّ الْعَالَمِينَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَ أَتُوبُ إِلَيْكَ وَ أُوْمِنُ بِكَ وَ أَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ يَا رَحِيمٌ).

سزاوار است آنکه هفتاد مرتبه بگوید :
(أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ رَبِّي وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ).

سزاوار است که دست چپ را به دعا بلند کرده باشد و استغفار را به دست راست بشمارد

روایت شده که حضرت رسول صلی الله علیه و آله استغفار می کرد در نماز وتر هفتاد مرتبه و هفت مرتبه می گفت : **(هَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ بِكَ مِنَ النَّارِ).**

روایت شده که حضرت امام زین العابدین علیه السلام در سحر، در نماز وتر سیصد مرتبه می گفت : (الْعَفْوُ الْعَفْوُ) (13). و بگوید بعد از این : (رَبِّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَ تُبَّ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ).

و سزاوار است آنکه طول دهد قنوت را و چون فارغ شد از قنوت به رکوع رود و چون سر از رکوع برداشت بخواند این دعا را که شیخ در تهذیب از حضرت موسی بن جعفر علیه السلام نقل کرده :

(هَذَا مَقَامٌ مِنْ حَسَنَاتِهِ نِعْمَةٌ مِنْكَ وَ شُكْرُهُ ضَعِيفٌ وَ ذَنْبُهُ عَظِيمٌ وَ لَيْسَ لِذَلِكَ إِلَّا رِفْقٌ وَ رَحْمَةٌ فَإِنَّكَ قُلْتَ فِي كِتَابِكَ الْمُنْزَلِ عَلَى نَبِيِّكَ الْمُرْسَلِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ وَ بِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ طَالَ هُجُوعِي وَ قَلَّ قِيَامِي وَ هَذَا السَّحَرُ وَ أَنَا أَسْتَغْفِرُكَ لِذُنُوبِي اسْتَغْفَارَ مَنْ لَا يَجِدُ لِنَفْسِهِ ضَرًّا وَ لَا نَفْعًا وَ لَا مَوْتًا وَ لَا حَيَاةً وَ لَا نُشُورًا).

پس به سجده رود و نماز را تمام کند و بعد از سلام تسبیح حضرت زهرا علیها السلام بخواند، پس بگوید :

(الْحَمْدُ لِرَبِّ الصَّبَاحِ الْحَمْدُ لِفَالِقِ الْإِصْبَاحِ).

و بگوید سه مرتبه :

(سُبْحَانَ رَبِّيَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ)

پس بگوید :

(يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ يَا بَرُّ يَا رَحِيمُ يَا غَنِيُّ يَا كَرِيمُ ارْزُقْنِي مِنَ النَّجَارَةِ اعْظَمَهَا فَضْلًا وَ أَوْسَعَهَا رِزْقًا وَ خَيْرَهَا لِي عَاقِبَةً فَإِنَّهُ لَا خَيْرَ فِيمَا لَا عَاقِبَةَ لَهُ).

پس به سجده رود و بگوید پنج مرتبه : (سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ). پس بنشینند و بخواند آیه الکرسی را، دوباره به سجده رود و ذکر سابق را پنج مرتبه بخواند.

(إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ تَقْوَمُ أَدْنَى مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَ نِصْفَهُ وَ ثُلُثُهُ وَ طَائِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ).

(ای پیامبر!) پروردگارت می داند که تو و گروهی از آنها که با تو هستند نزدیک دو سوم شب یا نصف یا ثلث آن را به پا می خیزند.

مزمّل : آیه 20.

(إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأً وَ أَقْوَمُ قِيلاً).

مسئلاً نماز و عبادت شبانه پا برجاتر و
با استقامت تر است .
مزمل : آیه 6.

سفارش جبرئیل به نماز شب

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:
برترین نمازها (ی مستحب) نماز نیمه
شب است و چه اندک است به جا آورنده آن
(14).

و باز رسول خدا صلی الله علیه و آله
فرمود:

جبرئیل آن قدر مرا به نماز شب سفارش
کرد تا این که گمان کردم نیکان امّت شب
را نمی خوابند مگر اندکی از آن . (15)
و باز رسول خدا صلی الله علیه و آله
فرمود:

خداوند حضرت ابراهیم را دوست خود
انتخاب نکرد مگر برای دو کارش :
1 - اطعام به مستمندان 2 - نماز شب ،
هنگامی که مردم در خواب بودند. (16)

در حالات رسول خدا صلی الله علیه و آله

حضرت علی علیه السلام فرمود:
هر گاه رسول خدا صلی الله علیه و آله
برای نماز شب بر می خاست ، نخست مسواک
می کرد ، سپس به آسمان می نگریست و این
آیات را زمزمه می کرد:
(إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي
الْأَبْصَارِ...)

مسئلاً در آفرینش آسمانها و زمین و آمد
و رفت شب و روز، نشانه های (روشنی)
برای خرمندان است ... - (17)
(در روایات اهل بیت علیهم السلام نیز
دستور داده شده که هر کس برای نماز شب
بر می خیزد، این آیات را تلاوت کند). (18)

شب زنده داران در قیامت

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:
در قیامت پس از آن که خداوند همه
انسانها را جمع کند، منادی ندا می کند و
می گوید:

پیش آیند کسانی که در نیمه های شب از
بستر خواب دور می شدند و خدا را می
خواندند و از خشم و غضبش بیمناک و به
رحمتش امیدوار بودند.

آن گاه جمعی پیش روند و قبل از دیگران
به جایگاههای خود (در بهشت) وارد شوند
و بعد از آنان به حساب مردم دیگر رسیدگی
نمایند. (19)

شب زنده داری دختر امام حسین علیه السلام

امام حسین علیه السلام درباره دختر
بزرگوارش (فاطمه) (20) فرمود:
او در امر دین چنان بود که تمام شب را
به نماز می ایستاد و روز را روزه می
گرفت. (21)

رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:
جبرئیل نزد من آمد و گفت: ای
محمد!... بدان که شرف مؤمن، نماز شب
اوست و عزتشی بی نیازی او از مردم است
(22).

بدآموزی و کج اندیشی

طلبه ای می گفت : شخصی به ظاهر باسواد و مثقی به من گفت : بهتر است انسان نماز شب نخواند و نماز صبح را هم نزدیک طلوع آفتاب به جای آورد، برای این که دچار عجب و خودبینی نشود، و چون نماز شب غرور می آورد باید آن را ترک کرد!

آن طلبه گفت : در اثر این کلام (چون گوینده آن را مورد اعتماد می دانستم) چندین سال نماز شب نخواندم با اینکه سحر هم بیدار بودم !

ببینید بدآموزی و کج اندیشی را! به آن طلبه گفته شد:

آن شخص شیطان بوده که چنین سخن مزخرفی را بر زبان رانده است ؛ زیرا، اگر این سخن صحیح باشد در همه مستحبات جاری است . بنابراین باید گفت : نماز جماعت و قرآن و دعا و... نخوانیم زیرا مغرور می شویم ! بی ارزش بودن این گفتار به قدری واضح است که نیازی به تفصیل ندارد. چون بدیهی است که انسان در کنار انجام مستحبات باید رذائل اخلاقی را از خود دور کند. و اصلاً خود نماز شب باعث توفیق انسان برای ستردن و زدودن صفات رذیله می شود و آن خدایی که توفیق سحرخیزی می دهد توفیق پیراسته شدن از مرض خطرناک عجب را نیز عطا می کند.

ثانیاً، چنین شخصی که این قدر لاپتالی و بی تعهد است که نماز صبح خود را در آخر وقت می خواند، معنی ندارد دچار عجب بشود و اصلاً دلیلی برای عجب او نیست مانند کوری است که نامحرم را نمی بیند! بلکه هنر است که انسان با رعایت و انجام مستحبات ، دچار خودپسندی نشود و خلاصه

تقوای منفی به درد نمی خورد، آنچه سودمند است تقوای مثبت است .

سالک کامل مرحوم ملکی می نویسد:

(گاهی از بعضی متهجدین ، نماز شب فوت می شود، ولی این خود لطفی از سوی خداوند است ؛ برای این که آن شخص ، از تأسف خوردن برای فوت نماز شب و موفق نشدن به این امر مهم ، اجر بیشتری ببرد و نیز از عجب محفوظ و مصون بماند؛ ولی طبق آنچه از احادیث استفاده می شود این امر بسیار نادر است و بیش از یکی دو شب نمی شود).⁽²³⁾

راستی ، چه صادق است درباره آن شخص بدبخت و جاهل که آن طلبه را چندین سال از این فیض محروم داشت این بیت اعتصامی که می گوید:

آموزگار خلق شدیم امّا

نشناختیم خود، الف و با را

این شخص ، دست کم به آیات قرآن کریم در این موضوع توجه نکرده و سخنی گفته است صد در صد مخالف با قرآن ، آنجا که می فرماید: **(وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا)**.⁽²⁴⁾

برخی دیگر نیز چنین می پندارند که شب زنده داری و نافله شب با درس خواندن منافات دارد و مانع تحصیل است و خلاصه اتلاف وقت است و باید آن وقت را صرف درس خواندن و مطالعه کرد.

این گروه نیز سخت در اشتباهند و نمی دانند که تهجد بهترین وسیله برای ازدیاد توفیق تحصیل است و چه بسیار از تارکین تهجد را دیده ایم که نه تنها موفق به تحصیل نشده اند، بلکه در گرداب گناه غرق گشته اند.

در این باره مرحوم ملکی می گوید:
 (من بسیاری از محصلین را می شناسم که
 از شب زنده داران بودند و همین موضوع
 سبب شد که فهمی عمیق و استقامتی بی نظیر
 در امر تحصیل نصیبشان شد و به مراتب و
 مقامات والایی رسیدند و بالعکس ، کسانی
 هستند که در مطالعه کتب علمی کوشش بسیار
 دارند ولی به جایی نمی رسند و از علم
 خویش سودی نمی برند و برکتی نمی
 بینند). (25)

معلوم نیست کسانی که دارای این منطقتند
 جواب ، (لَيْسَ مِنْ شِعْتِنَا) و نیز (لَيْسَ مِنْنَا مَنْ لَمْ يُصَلِّ
 صَلَاةَ اللَّيْلِ) را، چه می گویند؟ چه پاسخی برای (قُمْ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا) (26)
 دارند؟

حضرت زینب (س) در شب یازدهم محرم

(در شب عاشورا حضرت زینب علیها السلام
 بود و امام حسین علیه السلام ، زینب بود
 و همه کس و همه چیز. در شب یازدهم زینب
 بود و زینب ، در این شب زینب علیها
 السلام قافله سالار اسیران بود و نقطه
 اتکاء یتیمان !

مصائب هر چند بسیار سنگین بود و گران
 ، ولی حضرت زینب علیها السلام همچون کوهی
 استوار در برابر مصائب ایستاد و خم به
 ابرو نیاورد!

به نگهبانی اسیران پرداخت ، به گرد
 آوردن زنان و کودکان پرداخت ، روان بخش
 پیکرهای بی روح گردید، نوای بینوایان
 بود و رمق بی رمقان .

از این سو به آن سو می دوید و گمشدگان
 را می جست ، از ضرب تازیانه پیکرش می
 سوخت ، خارهای بیابان به پایش فرو می
 رفت ، و جگرش می سوخت ولی یتیمان را می
 جست .

این پیکر رنج‌دیده ناتوان ، معجزه گر بود، چنان شایستگی به خرج داد که یک بچه به زیر سمّ ستور نرفت . یک زن در آتش نسوخت ، یک کودک در آن شام شوم گم نشد. پس از آنکه از این کارها فراغت یافت و از سلامت همه اطرافیان مطمئن شد، به سوی خدا رفت و به عبادت پرداخت ، نماز شب به جای آورد.

آنقدر ناتوان و کوفته شده بود که نتوانست ایستاده بخواند، در آن شب نماز شب را نشسته به جا آورد و با خدای خود به راز و نیاز پرداخت .⁽²⁷⁾

امام صادق علیه السلام فرمودند: نماز شب موجب رضای پروردگار و دوستی فرشتگان و سنت پیامبران و ریشه ایمان و ناخوشایند شیطان است .⁽²⁸⁾

لذت مناجات

استاد شهید، می گوید: (ما یک سلسله لذت‌های معنوی داریم که معنویت ما را بالا می برد. برای کسی که اهل تهجد و نماز شب است جزو صادقین و صابریین و مستغفرین بالاسحار باشد، نماز شب لذت و بهجت دارد، آن لذتی که یک نفر نماز شب خوان حقیقی و واقعی از نماز شب خودش می برد، از آن (استغفرالله ربی و اتوب و الیه) ها می برد، از آن (العفو گفتنها) و یادکردن و دعا کردنهای حداقل چهار مؤمن می برد، و آن لذتی که از آن (یا رب یا رب) گفتنها می برد، هیچ وقت یک آدم عیاش که در کاباره ها می گردد، احساس نمی کند.

لذت آن نماز شب خوان خیلی عمیق تر، نیرومندتر و نشاط بخش تر است . ولی اگر ما خودمان را غرق در لذت مادی دنیا کنیم مثلاً سر شب بنشینیم دور هم و شروع کنیم

به گفتن و خندیدن و فرضاً غیبت هم نکنیم که حرام است ، صرفاً شوخیهای مباح هم بکنیم و بعد هم سفره را پهن کنیم و آنقدر بخوریم که نفس کشیدن برایمان دشوار شود، بعد مثل یک مرده در رختخواب بیفتیم . آیا در این صورت توفیق پیدا می کنیم که سحر از دو ساعت مانده به طلوع صبح بلند شویم و بعد، از عمق روح خودمان (یا ربّ یا ربّ) بگوییم ؟ اساساً بیدار نمی شویم و اگر هم شویم مثل مستی که چند جام شراب خورده است ، تلو تلو می خوریم . پس اگر انسان بخواهد لذّتهای معنوی و الهی را در این دنیا درک کند، چاره ای ندارد جز این که از لذّتهای مادی کسر کند. به خدا قسم لذّتی که یک مرد با ایمان در آن وقت شب که بلند می شود و چشمش می افتد به آسمان پرستاره و آیات آخر سوره آل عمران را که صدای هستی است و از قلب وجود برخاسته است ، می خواند و با هستی همصدا می شود، احساس می کند برابر است با یک عمر لذّت مادی در این دنیا.

یک چنین آدمی ، نمی تواند مثل ما زندگی کند نمی تواند سر سفره شام بنشیند در حالی که ظهر غذاهای سنگین ، انواع گوشتها، روغنهای حیوانی و نباتی ، انواع شیرینی ها و انواع محرّک اشتهها را خورده است ؛ تازه مقداری سوپ بخورد تا اشتهایش تحریک شود این روح خود به خود می میرد، این آدم نمی تواند در نیمه های شب بلند شود و اگر هم بلند شود نمی تواند لذّت ببرد.

لذا کسانی که چنین توفیقاتی داشته اند و ما چنین اشخاصی را دیده ایم به لذّتهای مادی که ما دل بسته ایم هیچ اعتنا ندارند. چه مانعی دارد که من ذکر خیری از پدر بزرگوار خودم بکنم . از

وقتی که یادم می آید می دیدم این مرد بزرگ و شریف هیچ وقت نمی گذاشت و نمی گذارد که وقت خوابش از سه ساعت از شب گذشته تا خیر بیفتد شام را سر شب می خورد و سه ساعت از شب گذشته می خوابد و حداقل دو ساعت به طلوع صبح مانده بیدار می شود.

و حداقل قرآنی که تلاوت می کند یک جزء است ، و با چه فراغت و آرامشی نماز شب می خواند حالا تقریباً صد سال از عمرش می گذرد هیچ وقت نمی بینم که یک خواب ناآرام داشته باشد... اینها دل را زنده می کند، آدمی که می خواهد از چنین لذتی بهره مند شود ناچار، از لذت‌های مادی تخفیف می دهد تا به آن لذت عمیق تر الهی برسد). (29)

آری ، چنان پدر چنین فرزندی را به اجتماع تحویل می دهد.
گوهر پاک بباید که شود قابل فیض
ورنه هر سنگ و گلی لؤلؤ و مرجان نشود

تهجد امام

یکی از نزدیکان امام می گوید:
(پنجاه سال است که نماز شب امام خمینی ترک نشده . امام در بیماری ، در صحت ، در زندان ، در خلاصی ، در تبعید، حتی بر روی تخت بیمارستان قلب هم ، نماز شب می خواندند. امام در قم بیمار شدند و به دستور اطباء می بایست به تهران منتقل شوند، هوا بسیار سرد بود و برف می بارید و یخبندان عجیبی در جاده ها وجود داشت ، امام چندین ساعت در آمبولانس بودند، و پس از انتقال به بیمارستان قلب باز نماز شب خواندند. شبی که از پاریس به سوی تهران می آمدند تمام افراد در هواپیما خوابیده

بودند و امام تنها در طبقه بالای هواپیما نماز شب می خواندند.

و شما اگر امام را از نزدیک دیده باشید آثار اشک بر گونه های مبارک امام ، حکایت از شب زنده داری و گریه های نیمه شب وی دارد.

بعضی از پاسداران در قم نقل می کردند که گاهی اوقات که امام برای تهجد بیدار می شدند، آنها را مورد نوازش و تفقد قرار می دادند.) (30)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند رحمت کند مردی را که از خواب شب برخیزد و نماز شب بخواند و همسرش را نیز بیدار کند و او هم نماز بگذارد. و خداوند رحمت کند زنی را که شب هنگام از خواب بیدار شود و نماز بخواند و همسرش را نیز بیدار کند و او هم نماز به جا آورد. (31)

شهید محراب مرحوم صدوقی می گوید: (ما مسافرت‌هایی با امام کرده ایم ، در مسافرت مشهد یک اخلاق پدران به نسبت به ما مبذول داشتند. وقتی از ارض اقدس بر می گشتیم در بین راه روسها برای بازرسی جلوی ماشین ما را گرفتند (در آن زمان قسمتهایی از ایران زیر نظر دولتهای شوروی و آمریکا و انگلستان بود) همگی پیاده شدیم و چون امام از اول تکلیف ، مراقب نماز شب بودند و این عمل ، صد در صد از ایشان ترک نشده ، بعد از پیاده شدن خواستند که نماز شب بخوانند. آن جا که وسط بیابان بود آبی وجود نداشت . یک وقت نگاه کردیم آبی جاری شده ایشان آستین بالا زد و وضو گرفت . بعداً نفهمیدیم که تا ایشان نمازش تمام شد آب بود یا نبود. به هر حال ما در آن سفر یک چنین کرامتی از ایشان دیدیم .) (32)

و در اثر همین شب زنده داریهاست که می بینیم این مرد بزرگ ، متصل به (معدن عظمت) شده است و در راه خدا از هیچ چیز نمی هراسد.

بنا به نوشته بعضی ، امام خمینی در ضمن بیان ماجرای زندان رفتن خود فرموده اند:

(همان طور که در آن جاده مستقیم [قم - تهران] می رفتیم ، من متوجه شدم آن دو نفری که جلو نشسته بودند، یکی از آنها اشاره کرد به سمت راست [سمت راست آن جاده دریاچه نمک است ، که برخی از مؤمنینی را که علیه دولت فعالیت شدید داشتند آنجا می انداختند.] با دست که به آن طرف اشاره کرد، من فهمیدم مقصودش چیست ولی من از اوّل که با آنها رفتم هیچ نترسیدم و آن وقت که اشاره کردند هم والله نترسیدم .

ناقل این قضیه ادامه می دهد: یکی از مراجع که در آن مجلس بود، وقتی این عبارت را شنید، دگرگون شد و در برابر عظمت این مرد بزرگ الهی انگشت به دندان گرفت .)

حاج میرزا جواد ملکی رحمه الله علیه

یکی از دوستان و نزدیکان مرحوم حاج میرزا جواد آقا ملکی تبریزی ، می گوید: مرحوم ملکی رحمه الله علیه شبها که برای تهجد و نماز شب به پا می خاست ، ابتدا در بسترش مدتی صدا به گریه بلند می کرد؛ سپس بیرون می آمد و نگاه به آسمان می کرد و آیات (إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ...) (33) را می خواند و سر به دیوار می گذاشت و مدتی گریه می کرد و پس از تطهیر نیز کنار حوض مدتی پیش از وضو می نشست و می گریست .
و خلاصه از هنگام بیدار شدن ، تا آمدن به محلّ نماز و خواندن نماز شب ، چند جا

می نشست و بر می خاست و گریه سر می داد و چون به مصلاّیش می رسید، دیگر حالش قابل وصف نبود. (34)

محدّث قمی رحمه الله علیه

در شرح حال محدّث گرانمایه ، حاج شیخ عباس قمی آورده اند:

وی در تمام دوره سال ، در چهار فصل ، حدّاقل یک ساعت قبل از طلوع فجر بیدار و مشغول نماز و تهجّد بود.

به عبادت آخر شب و قبل از سپیده دم اهمیّت زیاد می داد و معتقد بود که بهترین اعمال مستحبّی ، عبادت و تهجّد است فرزند بزرگش می گوید: تا آن جا که من به خاطر دارم بیداری آخر شب از او فوت نشد. حتّی در سفرها، این شیوه عملی می شد.

محدّث قمی درباره استادش حاج میرزا حسین نوری ، می نویسد: او در زهد و عبادت سخت کوشا بود، نماز شب او فوت نشد و راز و نیازش با خداوند متعال در تمام شبها برقرار بود. (35)

علامه مجلسی اوّل رحمه الله علیه

(آقا احمد نواده وحید بهبهانی در کتاب (مرآت الاحوال) می نویسد: از بعضی ثقات شنیدم که آخوند ملا محمّد تقی نقل کرده که در شبی از شبها بعد از نماز و تهجّد و گریه و زاری به درگاه قادر متعال ، خود را به حالتی دیدم که دانستم هر چه از درگاه احدیّت مسألت کنم ، البته به اجابت مقرون ، و عنایت خواهد شد و فکر می کردم که چه از خدا بخواهم ؟ امر دنیوی یا اُخروی ؟ که ناگاه صدای گریه محمّد باقر [مجلسی دوّم] از گهواره بلند شد، من گفتم ؛ الهی به حق محمّد و آل

محمد صلی الله علیه و آله این طفل را مروّج
دین و ناشر احکام سید المرسلین گردان و
موفق کن او را به توفیقات بی نهایت خود.
سپس آقا احمد می گوید: و مسلم است که
این خوارق عادات که از آن بزرگوار به
ظهور رسیده ، نیست مگر از دعای چنین
بزرگواری . (36)

دوش وقت سحر از غصّه نجاتم دادند
واندر آن ظلمت شب آب حیاتم دادند
بیخود از شمشعه پرتو ذاتم کردن
باده از جام تجلی صفاتم دادن
چه مبارک سحری بود و چه فرخنده شبی
آن شب قدر که این تازه براتم دادند
بعد از این روی من و آینه وصف جمال
که در آن جا خبر از جلوه ذاتم دادند
من اگر کامروا گشتم و خوشدل چه عجب
مستحق بودم و اینها به زکاتم دادند
هاتف آن روز به من مژده این دولت داد
که بدان جور و جفا صبر و ثباتم دادند
این همه شهد و شکر کز سخنم می ریزد
اجر صبری است کز آن شاخ نباتم دادند
همّت (حافظ) و انفاس سحرخیزان بود
که ز بند غم ایام نجاتم دادند

ملاً محمد اشرفی

آورده اند که مرحوم ملاً محمد اشرفی که از شاگردان سعیدالعلماست ، از نیمه شب تا صبح مشغول تضرع و زاری و مناجات با حضرت باری (جلّ و علا) بود، و آنقدر بر سر و سینه می زد که هنگامی که صبح می شد در نهایت ضعف و نقاهاست بود به گونه ای که هر کس او را می دید چنین می پنداشت که تازه از بستر بیماری ، برخاسته است .⁽³⁷⁾ آری ، به قول مولا امیر المؤمنین علیه السلام :

(قَدْ بَرَّاهُمْ الْخَوْفُ بَرَى الْقِدَاحِ، يَنْظُرُ إِلَيْهِمُ النَّاطِرُ فَيَحْسَبُهُمْ مَرَضَى، وَ مَا بِالْقَوْمِ مِنْ مَرَضٍ، وَ يَقُولُ: لَقَدْ خُولُوا...)⁽³⁸⁾

بیم خداوند متعال ، آنان را به سان پیکانهای باریکی که تراشیده شده لاغر و نحیف کرده است . کسی که آنان را می بیند، خیال می کند که بیمارند . در حالی که بیماری ندارند و ترس از جهنم آنان را لاغر کرده است ، و می گوید: اینان دیوانه شده اند . در صورتی که مجنون نیستند ...

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:
دو رکعت نماز که انسان در پایان شب بخواند برای او بهتر است از دنیا و آنچه در آن است و اگر برای امت دشوار نبود آن را واجب می کردم .⁽³⁹⁾

حجة الاسلام شفتی

(این سید بزرگوار پیوسته مراقب باری تعالی بود و چیزی او را از حالت حضور و مراقبت باز نمی داشت ، گوشه های چشم او از کثرت گریه کردن در مقام تهجد مجروح شده بود .

یکی از نزدیکان این بزرگوار گفته است : با آن مرحوم به یکی از روستاها رفتیم ، شب را در راه گذرانیدیم . سید به من فرمود: نمی خوابی ؟ من رفتم که بخوابم ، چون سید گمان کرد که من خوابیدم برخاست و مشغول نماز شد، به خدا قسم دیدم بندهای دوش و اعضایش می لرزید به طوری که کلمات نماز را از شدت حرکت فکین و اعضا مکرر می نمود تا آن را صحیح ادا کند.

گویند از شدت حضور قلبی که در پیشگاه خداوند داشت ، بندهای دوشش می لرزید و به محض این که مجلس از مردم خلوت می شد، اشکش جاری می گشت ، جاری شدن اشک او مقارن بیرون رفتن آخرین فرد مجلس بود. محدث قمی می نویسد: در عبادت و دعا و مناجات با قاضی الحاجات و نوافل و اوراد، حکایات بسیار از آن جناب نقل شده است . (40)

مرحوم تنکابنی می گوید: این بزرگوار از نیمه شب تا صبح ، به گریه و زاری و تضرع اشتغال داشت و در صحن کتابخانه اش ، مانند دیوانگان می گردید و دعا و مناجات می خواند و بر سر و سینه می زد تا صبح ، و چنان صدای گریه او بلند بود که اگر همسایه ها بیدار می شدند و می شنیدند. بالاخره ، از کثرت گریه و زاری ، در اواخر عمر به بیماری (باد فتق) مبتلا شده بود و پزشکان هر چه معالجه کردند سودی نبخشید.

بناچار، سید را از گریه منع کردند و گفتند: گریستن بر تو حرام است ؛ زیرا، موجب افزایش باد فتق می شود. و هنگامی که سید به مسجد می رفت تا وقتی که در مجلس حضور داشت ذاکرین منبر نمی رفتند و اگر اتفاقاً در حضور او ذاکری بالای منبر

می رفت او بر نمی خاست و باز گریه می کرد.

مرحوم تنکابنی ، درباره فرزند حجة الاسلام شفتی ، مرحوم آقا سید اسدالله نیز چنین می نگارد: هر شب از نصف شب تا صبح ، در جایی خلوت به دعا و مناجات و گریه و عبادت و نماز اشتغال دارد و در گریستن از خوف خداوند متعال ، مانندی برای او نیست .⁽⁴¹⁾

آخوند ملا محمد کاشی

در شرح احوال آخوند ملا محمد کاشانی ، استاد آقا نجفی قوچانی و حاج آقا رحیم ارباب اصفهانی و بسیاری از دیگر اعظام ، آورده اند:

(هر نیم شب ، نمازی چنان به سوز و گداز می خواند و بدنش به لرزه می افتاد که از بیرون حجره صدای حرکت استخوانهایش احساس می شد).

روزی پس از ختم درس ، یکی از طلاب به مَدْرَس آن بزرگوار آمد و گفت : آقا، این آقا شیخ می گوید که دیشب به وقت سحر دیدم که از در و دیوار صدای (سَبُوْحُ قَدَّوْس ، رَبَّنَا وَ رَبِّ الْمَلَائِكَةِ وَ الرَّوْحِ) بر می آید و چون نگریستم دیدم که آقای آخوند در سجده ، این ذکر را می گوید. آخوند فرمود: این که در و دیوار به ذکر من متذکر باشند امری نیست ؛ مهم آن است که او از کجا محرم این راز گشته است).⁽⁴²⁾

تا به حاصل برسد کشت امیدی که تراست
چاره کار به جز دیده بارانی نیست
کنون باید ای خفته بیدار بود
چو مرگ اندر آرد ز خوابت چه سود؟
رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله
فرمودند:

هنگامی که مردی از خواب شب برخیزد و همسرش را نیز بیدار کند و هر دو دو رکعت نماز بخوانند، آنان از ذاکرین خدای متعال محسوب می شوند که بسیار ذکر خدا می گویند. (43)

شیخ جعفر کاشف الغطاء

در احوال این محقق بزرگ آورده اند: (شیخ در عبادت و صفای باطن و حالت تضرع و زاری به درگاه حضرت باری و تهجد و سحرخیزی و دعا و مناجات ، یکی از اوتاد روزگار بوده و تا سر حد قدرت نمی گذاشته عمل مستحبی از او فوت شود). (44) شهید محراب ، ملاً محمد تقی برغانی قزوینی می گوید:

(روزی مرحوم شیخ جعفر کاشف الغطاء وارد قزوین شد و در منزل یکی از بزرگان رحل اقامت افکند. در آن منزل ، باغی نیز وجود داشت . وقت خواب فرا رسید و همه خوابیدند و من هم در گوشه آن باغ خوابیدم .

چون پاسی از شب گذشت ، شنیدم شیخ مرا صدا می زند و می گوید: برخیز و نماز شب به جای آر.

عرض کردم ؛ بلی بر می خیزم . شیخ رد شد و من دوباره خوابیدم . ناگهان صدایی به گوشم خورد، به دنبال آن روانه شدم وقتی به نزدیک جایی که سر و صدا می آمد رسیدم دیدم جناب شیخ به تضرع و گریه و مناجات مشغول است و صدای ایشان چنان در من اثر گذاشت که از آن شب تا کنون که 25 سال می گذرد، هر شب بر می خیزم و به مناجات مشغول می شوم). (45)

در (فوائد الرضویه) می نویسد: (در بعضی از مؤلفات دیدم که سالی شیخ گذرش

به یکی از شهرهای ایران افتاد، اهل آن جا خواستند نماز را با آن جناب به جماعت گزارند. مساجد شهر کم وسعت و غیر کافی بود، لاجرم در میدانی اجتماع کردند و با شیخ نماز جماعت خواندند.

پس از نماز از آن بزرگوار خواهش نمودند که موعظه بفرمایید، شیخ فرمود: من فارسی را خوب نمی دانم. اصرار کردند، شیخ بر منبر آمد و فرمود: مردم! شما می میرید و شیخ هم می میرد، پس فکر روز بازپسین نمائید. ایها الناس! شهر شما مثل بهشت است، چه، در بهشت قصور است و در این شهر نیز قصور عالییه و بوستانهایی است که دارای نهرهاست... و در بهشت تکلیف از قبیل نماز و روزه و سایر عبادات، برداشته است. همچنین است در شهر شما که نماز و روزه و عبادات و دیگر امور برداشته شده است این تعریض بود از شیخ بر اهل آن شهر در مواظبت نداشتن آنها به فرائض الهی و ارتکاب محرمات و مناهی.

پس نگاه فرمود: در پای منبر یکی از ذاکرین را دید، به او فرمود: برخیز و ذکر مصیبت کن و از منبر فرود آمد.

و چون ائمه جماعت آن شهر نوافل را به جای نمی آورند، این مطلب به شیخ عرض شد، شیخ فرمود: هر که نماز نافله نکند به او اقتدا نکنید، ائمه جماعت که این سخن را شنیدند همگی بنای نافله گذاشتند. (46)

شیخ حسن فرزند کاشف الغطاء می گوید: (عادت شیخ جعفر آن بود که هر شب وقت سحر بیدار بود و می آمد دم در اتاقها و عیال و اطفال همه را بیدار می کرد و می گفت: برخیزید و نماز شب بخوانید و همه بر می خاستند.

من در آن زمان کودک بودم و خواب بر من غلبه می کرد وقتی که شیخ دم در اتاق من

می آمد و صدا می زد برخیز، من به همان حالت که دراز کشیده بودم می گفتم : ولا الضالین ، یا، الله اکبر؛ یعنی ، من مشغول نمازم (!!)(⁴⁷) .

آقا نجفی قوچانی

مرحوم آقا نجفی قوچانی رحمه الله علیه ضمن گزارش ماجراهای دوران طلبگی خود در اصفهان ، می نویسد:
(... در این حجره تازه که حجره هامان به هم وصل بود از میان طاقچه سوراخ نمودیم و ریسمانی در آن کشیدیم که یک سر ریسمان در حجره رفیق بود و یک سر ریسمان را من به دست خود می بستم که سحر هر کدام زودتر بیدار شویم دیگری را بدون این که صدایی بزنیم ، به توسط همان ریسمان بیدار کنیم که مبادا طلبه ای از صدای ما بیدار شود و راضی نباشد.)(⁴⁸)

استاد آیت الله العظمی بروجردی

گویند که مرحوم آیت الله سید محمد باقر درچه ای ، استاد آیت الله بروجردی و میرزای نائینی و آقا نجفی قوچانی و... در قنوت نماز شب ، دعای ابوحمزه ثمالی را با حالت ایستاده ، می خواندند.
کنونت که چشم است اشکی ببار
زبان در دهان است عذری بیار
حضرت علی علیه السلام فرمود:
نماز شب مایه سلامتی جسم و متوسل شدن به اخلاق پیامبران و موجب رضایت پروردگار عالمیان است .(⁴⁹)

تعطیل درس

مرحوم ملاً زین العابدین سلماسی که از ملازمین و خواصّ علامه بحرالعلوم است ، اظهار می دارد که :

(بحرالعلوم هر شب در کوچه های نجف گردش می کرد و برای بینوایان غذا می برد. اتفاقاً، چند روزی درس را تعطیل کرد، طلاب مرا شفیع کردند که علت این امر را سؤال کنم ؛ وقتی از ایشان خواستم درس را شروع بفرمایند و درباره سبب ترک تدریس سؤال کردم . پاسخ دادند: درس نمی گویم ! پس از چند روز، دوباره ماجرا تکرار شد و من انگیزه ترک تدریس را سؤال کردم ، علامه فرمود:

در نیمه های شب ، هرگز نشنیدم که این طلاب با خداوند متعال مناجات کنند و به تضرّع و زاری مشغول باشند، با اینکه من شبها در کوچه های نجف گردش می کنم و این گونه طلبه ها، سزاوار نیستند که آنان را آموزش دهم !

وقتی طلاب از گفته علامه ، آگاه شدند همه مشغول تضرّع و زاری شدند و شبها صدای گریه و مناجات آنان از هر سو بلند شد و ایشان مجدداً تدریس را آغاز کردند.) (50)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:
آیا چهره نماز شب خوانها را نمی بینید که از همه چهره ها زیباتر است ؟
این برای آن است که آنان هنگام شب با خدای سبحان خلوت کرده اند و خدای تعالی جامه ای از نور خود بر چهره ایشان پوشانید. (51)

استاد شهید مرتضی مطهری

یکی از خصوصیات استاد مطهری رحمه الله علیه عنایت زیاد به تهجد و شب زنده داری بود و از دوران طلبگی تا آخر عمر، بدان پایبند بودند.

حضرت آیت الله العظمی سید علی خامنه ای رهبر معظم انقلاب می فرماید:

(ایشان هنگامی که به مشهد می آمدند، گاهی اوقات به منزل ما وارد می شدند. اتاقی که ایشان شبها می خوابیدند، با یک در، با اتاقی که من می خوابیدم فاصله داشت. ایشان همیشه وقت خواب مقیّد بود به خواندن قرآن. صدای ایشان را شنیدم که در هنگام تهجد و نماز شب خواندن، گریه می کردند. البتّه نماز شب خوان زیاد داریم؛ امّا، نماز شب خوانی که در آن نیمه شب، با آن حال اشک بریزد و گریه کند، کم داریم...)

فرزند استاد شهید مطهری رحمه الله علیه ضمن تشریح وقایع شب شهادت استاد چنین می گوید:

(آن شبی که خبر ترور را شنیدیم، همگی تا صبح بیدار بودیم. ساعت 2/5 بعد از نیمه شب بود که زنگ ساعتی که ایشان را مطابق معمول برای نماز شب بیدار می کرد، به صدا در آمد ولی دیگر او در قید حیات نبود. او نماز شبش را در میان خون مطهرش، زودتر از موعد نماز شب در تاریکی خیابان خوانده بود).

از قول یکی از فضلاء و محققان معاصر، درباره استاد چنین نقل شده:

(... و در رابطه با خدایش، عارفی اهل ذکر و سلوک و عبادت بود. او خود بارها گفته بود؛ دلم می خواهد به قم بروم و

مشغول ریاضت و عبادت و عرفان بشوم . این آرزوی او بود.

هرگز! در طول عمرش ، خواندن قرآن قبل از خواب و به جای آوردن نماز شب را ترک ننمود و بدین گونه بر اثر تلاؤ ات همین عبادت ، و نزدیکی و قرب خاص به امام امت بود که حقایق را با چشم دل می دید.

همچنین یکی از دوستان استاد می نویسد: اهل دنیا و هواپرستان ، و پیوستن به اهل الله و اولیای خدا، مشهود سیر و سلوک او بود.⁽⁵²⁾

نیز یکی از نویسندگان معاصر در این باره می گوید:

... در یکی از سخنرانیها از او شنیدم که این دو بیت را - که حاکی از توجه به این مراحل است - می خواند:

ترسم بروم ، عالم جان ، نادیده
بیرون روم از جهان ، جهان نادیده
در عالم جان ، چون روم از عالم تن
در عالم تن ، عالم جان نادیده ؟
این مرد، از سالها پیش ، خویش را برای این سفر آماده کرده بود. و با توشه تهجد، و مرکب شب خیزی ، و راهبری فیض سحر، عمری در این راه گام نهاد، و به یقین به مقصودهایی رسید. همین آثار فراوان و خدمات شایان او نشانه فوز و توفیق اوست و همچنین ، کامیابی او به سعادت شهادت).⁽⁵³⁾

شهید قدوسی (ره)

دوستان و آشنایان شهید قدوسی (ره) ، آن عالم مجاهد قدر ناشناخته ؛ درباره وی چنین نوشته اند:

(... او حتی به مستحبات و مکروهات ، بسیار اهمیّت می داد. نماز شب را برای روحانی لازم می دانست . یک شب در مسجد

گوهر شاد با نگرانی خاصی می فرمود:
برایم بسیار ناگوار و غیر منتظره بود که
شنیدم ؛ یکی از اساتید مدرسه [حقّانی]
مقیّد به نماز شب نیست . با ایشان صحبت
کردم ، معلوم شد سبکی معده را در شب
رعایت نمی کند. (54)

(... تَهَجّد و نماز شب ، و دعاهاى متنوّع
و مأثور، جایگاه خاصی نزد او داشت .
کمتر مجلسی بود که قدوسی در آن سخن
گوید: ولی نماز شب و اهمیّت آن مطرح
نشود. او معتقد بود طلبه ای که نتواند
خواب و بستر گرم را رها کرده ، برای
نماز شب از آن بگذرد، در آینده از خیلی
چیزها نخواهد گذشت ... او ریا را آفت
اخلاص می دانست و در عین حال می گفت :
گاهی شیطان با همین حربه ریا، نفس را بر
شما حاکم می سازد. و به اسم این که
(شاید ریا شود) مانع نماز شب شما می شود
و جلو مناجات و دعای شما را می گیرد...

عصر روز عرفه ، با این که برای درس
اهمیّت فوق العاده ای قائل بود، کلاسها را
تعطیل می کرد تا طلاب ، دعای (عرفه)
بخوانند. برای محصلین پیک نیک مسجد
(جمکران) تشکیل می داد تا در آن مسجد
دعا و نماز برگزار شود. محبوبترین و
والا ترین محصل مدرسه ، مطرح می کردند،
اگر به جای نماز شب و دعا به مطالعه
پرداخته شود، بهتر خواهد بود؛ می گفت :
ولی حضرت آیه الله العظمی خمینی می
فرمودند: نماز شب وقت چندانی نمی گیرد و
بدین وسیله ضرورت تعبّد را در کنار تعلّم
، گوشزد می کرد. او می گفت : طلبه ای که
هنگام نماز شب بیدار باشد و نماز شب
نخواند از اشرار خواهد بود.) (55)

(... این مرد بزرگ و مربّی نمونه ،
نماز شبش ترک نمی شد و هر وقت شب بیدار
می شد تجدید وضو می کرد و بعد می

خوابید، چون خود را در محضر خداوند می دید. (56)

خوشا به حال این ستارگان پر نور شبهای ظلمانی و مصادیق این دو آیه شریفه :
(كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ، وَ بِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ). (57)
- شبها اندکی می خفتند و سحرگاهان آمرزش می خواستند.

امام علی علیه السلام ، درباره این گونه انسانها می فرماید:

- (خوشبخت و سعادتمند آن که : فرائض پروردگار خویش را انجام دهد. رنجها را - مانند سنگ آسیا - خورد کند. شب هنگام از خواب دوری گزیند. آنگاه که سپاه خواب حمله می آورد، زمین را فرش و دست خود را بالش قرار می دهد، در زمره گروهی که بیم روز بازگشت ، خواب از چشمشان ربوده و پهلوهایشان از خوابگاهشان جا خالی کرده است و لبهایشان به ذکر پروردگارشان در زمزمه است . ابرهای گناهان بر اثر استغفار مداومشان بر طرف شده است . آنانند حزب خدا، همانا تنها آنان رستگارانند. (58)

سجده ای طولانی

مرحوم حاج میرزا جواد آقا ملکی رحمه الله علیه می نویسد:

من استادی داشتم بزرگوار، عارف ، عامل و کامل [مراد آخوند ملاحسینقلی همدانی است] که نظیر او را ندیده ام . از او درباره عملی که مجرب و در اصلاح قلب و تحصیل معارف مؤثر باشد، سؤال کردم .

در پاسخ فرمود: برای این امر، هیچ کاری مانند مداومت بر یک سجده طولانی در هر شبانه روزی یک مرتبه که در آن (لا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ) گفته شود، نیست .

انسان این ذکر را بگوید در حالی که خود را در زندان طبیعت زندانی و مقید به قید و بندهای این اخلاق رذیله ببیند و اقرار داشته باشد که خدایا، تو مرا گرفتار این پستیها نکردی و در حق من ظلم روا نداشتی ، و تنها من به خویشتن ستم کردم .

ملکی رحمه الله علیه ادامه می دهد:
اصحاب و شاگردان او به این دستور، عمل می کردند و بعضی از آنها این ذکر را سه هزار مرتبه در سجده می گفتند و خلاصه این سجده و برکاتش نزد عاملان به آن ، معروف است ولی به شرط آنکه بر آن مداومت شود. استادم به خواندن صد مرتبه سوره قدر [إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلِ الْقَدْرِ] در شب و عصر جمعه نیز امر فرمود. (59)

مردی به امیرالمؤمنان علی علیه السلام عرض کرد:

من از نماز شب محروم شده ام .
حضرت فرمود: تو را گناهانت به بند کشیده است . (60)

گفتاری از ملا حسینقلی همدانی (ره)

این عارف بزرگ ، در نامه ای می نویسد:
(... خلاصه بعد از سعی در مراقبت ، البته طالب قُرب ، بیداری و قیام سحر را لا اقل یک دو ساعت به طلوع فجر مانده الی مطلع الشمس از دست ندهد. و نماز شب را با آداب و حضور قلب به جا بیاورد.
و اگر وقتش زیادتر باشد به ذکر یا فکر یا مناجات مشغول بشود؛ لیکن قدر معینی از شب باید مشغول ذکر با حضور بشود. در تمام حالاتش خالی از حزن نبوده باشد، اگر ندارد تحصیل نماید به اسبابش . و بعد از فراغ ، تسبیح سیده نساء علیه السلام و دوازده مرتبه سوره توحید و ده مرتبه ، (لا

إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ) إ لى آخر و صد مرتبه لا إله إلا الله و هفتاد مرتبه استغفار بخواند. و قدرى از قرآن شريف تلاوت نمايد. و دعای معروف صبح [که در (مفاتيح) محدث قمى ، قبل از دعای کمیل مسطور است ،] يعنى يا مَنْ ذَلَعَ لِسَانَ الصَّبَاحِ إِلَى آخِرِ، البته خوانده شود. و دائماً با وضو باشد و اگر بعد از هر وضو دو رکعت نماز بکند بسيار خوب است . ملتفت باشد که به هيچ وجه اذيتش به غير نرسد و در قضاء حوائج مسلمين لاسيما علماً و لاسيما أنقيائهم سعی بليغ نمايد ... و در شب جمعه صد مرتبه و در عصر روز جمعه صد مرتبه ، سوره قدر بخواند. (61)

رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود:
بر شما باد به خواندن نماز شب اگر چه
يك رکعت باشد. (62)

نامه ای به مرحوم کمپانی

حاج ميرزا جواد ملكى ، در نامه ای که به عنوان پاسخ نامه علامه محمد حسين کمپانى اصفهانى ، فيلسوف و اصولى مشهور نگاشته ، دستوراتى به نقل از استاد خود، مرحوم ملاحسينقلى همدانى ذکر کرده که قسمتى از آن را انتخاب کرده در اينجا مى آوريم .

(... مرحوم مغفور مى فرمودند: بايد انسان يك مقدار زياده بر معمول تقليل غذا و استراحت بکند تا جنبه حيوانيت کمتر و روحانيت قوت بگيرد و ميزان آن را هم چنين مى فرمودند، که انسان اولاً: روز و شب زياده از دو مرتبه غذا نخورد حتى تنقل مابين الغذائين نکند.

ثانياً: هر وقت غذا مى خورد بايد مثلاً يك ساعت بعد از گرسنگى بخورد آنقدر بخورد که تمام سير نشود اين دُر کم غذا،

و اما كيفش بعد از آداب معروفه ، گوشت زياد نخورد به اين معنی كه شب و روز هر دو نخورد و در هر هفته دو سه دفعه هر دو را ، يعنی ، هم روز و هم شب را ترك كند و يکی هم اگر بتواند للتكيف [برای كيف كردن و لذت بردن] نخورد و لامحاله آجيل خور نباشد... و اگر بتواند روزه های سه روزه هر ماه را ترك نکند.

و اما تقليل خواب ، می فرمود: شبانه روزی شش ساعت بخوابد.

اينها در تقليل حيوانيت كفايت می كند. و اما در تقويت روحانيت اولاً: دائماً بايد هم و حزن قلبی به جهت عدم وصول به مطلوب داشته باشد.

ثانياً: تا می تواند ذكر و فكر را ترك نکند، كه اين دو جناح سير آسمان معرفت است . در ذكر عمده سفارش به اذكار صبح و شام ، است اهم آنها كه در اخبار وارد شده و اهم تعقيبات صلوات [نمازها] و عمده تر ذكر وقت خواب كه در اخبار ما ثور است لاسيما متطهراً در حال ذكر خواب برود، و شب خیزی می فرمودند: زمستانها سه ساعت ، تابستانها يك ساعت و نيم ، و می فرمودند كه من در سجده ذكر يونسيه [لا إله إلا أنت سبحانك إنّي كنت من الظالمين] خيلي اثرها ديدم .

بنده خودم هم تجربه کرده ام چند نفر مدعی تجربه اند، يکی هم قرآن كه خوانده می شود به قصد هديه به حضرت ختمی مرتبت (صلوات الله عليه و آله) خوانده شود).⁽⁶³⁾ دستوری از شاهين بلند پرواز آسمان عرفان

مرحوم ملاحسينقلي همدانی در نامه ای چنين می نگارد:

(... البته در اجتناب از معصيت کوتاهی مکن و اگر خدای نخواستہ معصيت کردی زود توبه نما و دو ركعت نماز به جا آور و

بعد از نماز، هفتاد مرتبه استغفار کن و سر به سجده بگذار و در سجده از حضرت پروردگار عفو بخواه ، امیدوارم عفو بفرماید.

معاصی [گناهان] کبیره در بعضی از رساله های عملیه ثبت شده ، یاد بگیر و ترک نما و زنهار پیرامون غیبت و دروغ و اذیت مگرد. لا اقل یک ساعت به صبح مانده بیدار شو و سجده به جا بیاور و آنچه در (منهاج النجاة) مرحوم ملامحسن فیض (رضوان الله جل جلاله علیه) مذکور است کافی و شافی است از برای عمل شب و روز تو به همان نحو عمل نما و سعی کن که عمل و ذکر ، به محض زبان نباشد و با حضور قلب باشد که عمل بی حضور قلب ، اصلاح قلب نمی کند، اگر چه ثواب کمی دارد.

البته البته از غذای حرام فرار کن ، مخور مگر حلال . غذا را کم بخور و زیاد مخور؛ یعنی ، زیاده بر حاجت بُنیه مخور، نه چندان بخور که تو را سنگین بکند و از عمل باز دارد و نه چندان کم بخور که ضعف آورد و به سبب ضعف از عبادت مانع شود. و هر قدر بتوانی روزه بگیر، به شرطی که شب جای روز را پر نکنی .

الحاصل : غذا به قدر حاجت بدن ممدوح و زیاده و کم هر دو مذموم ، و شروع به نماز کن با قلب پاک از حقد و حسد و غلّ و غش مسلمانان ، و لباس و فرش و مکان نمازت باید مباح باشد. اگر چه مکان غیر محل جبهه نجس بودنش به نجاست غیر متعدیه ، نماز را باطل نمی کند ولی نبودنش بهتر است . و بایست به نماز [به گونه] ایستادن بنده در حضور مولای جلیل ، با گردن کج و قلب خاضع و خاشع . وبعد از فریضه صبح هفتاد مرتبه استغفار و صد مرتبه کلمه طیّبه توحید و دعای صباح مشهور را بخوان . و تسبیح سیده نساء

[فاطمه زهرا علیها السلام] را بعد از فریضه ترک مکن . و هر روز هر قدر بتوانی لا اقل یک جزء قرآن با احترام و وضو و خضوع و خشوع ، بخوان و در بین خواندن حرف مزین مگر در مقام ضرورت . و در وقت خواب شهادت را بخوان و آیه الکرسی و یک مرتبه فاتحه و چهار مرتبه سوره توحید و پانزده مرتبه سوره قدر و آیه (شهد الله) [را] بخوان و استغفار هم مناسب است .

اگر بعضی از اوقات بتوانی سوره مبارکه توحید را صد مرتبه بخوانی بسیار خوب است و از یاد مرگ غافل مشو . و دست بر گونه راست گذاشته ، با یاد خدا بخواب [مثل میّت در قبر] . و از وصیت کردن غافل مشو . و ذکر مبارک (لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ) را هر قدر [بتوانی] بخوان و در هر وقت بسیار بگو . شب و عصر جمعه در هر یک صد مرتبه سوره مبارکه قدر را بخوان و دعای کمیل را در هر شب جمعه ترک مکن . و (مناجات خمس عشرة) را ، حالت با هر کدام از آنها مناسب باشد ، لاسیما مناجات شاکین و تابئین و مفتقرین و مریدین و متوسّلین و معتصمین را بسیار بخوان و دعاهای صحیفه کامله ، هر کدام در مقام مناسب بسیار خوب است . و در وقت عصر هفتاد بار استغفار و یک سبحان الله العظیم سبحان الله و بحمده بخوان و استغفارات خاصه را هم بخوان و سجده طویل را فراموش مکن و قنوت طول دادن بسیار خوب است و همه اینها با ترک معاصی بسیار خوب است . (64)

نماز شب ، در شب زفاف

آیت الله شیخ جعفر نجفی (ره) شب زفاف دختر و دامادش ، هنگام سحر به در خانه آنان رفت و فرمود: برخیزید که آبی برای شما گرم کرده ام ، غسل کنید و نماز شب بخوانید! (65)

امام صادق علیه السلام فرمود:
نماز شب ، چراغ خانه قبر، حجابی در میان انسان و آتش دوزخ و گذرنامه صراط و کلید بهشت است . (66)
امام رضا (ع) پیراهنی به (دعبل) هدیه داد ...

از امام رضا علیه السلام روایت شده است که آن حضرت پیراهنی به (دعبل) هدیه داد و به او سفارش کرد: این پیراهن را خوب نگهداری کن (و قدر آن را بدان) که من با آن ، هزار شب و هر شبی هزار رکعت نماز خوانده ام و هزار ختم قرآن کرده ام (67).

دانی که چیست دولت ؟ دیدار یار دیدن
در کوی او گدائی بر خسروی گزیدن
بوسیدن لب یار اول ز دست مگذار
کاخر ملول گردی از دست و لب گزیدن
فرصت شمار صحبت کز ایندو راه منزل
چون بگذریم دیگر نتوان بهم رسیدن
چرا شبها نمی خوابی

به (ربیع بن خثیم) گفتند: چرا شبها نمی خوابی ؟ گفت : می ترسم دشمن (خواب) بر من هجوم آورد و در خواب بمانم (و از فیض نماز شب محروم شوم) . (68)
وصیت کرد سجّاده اش را با او دفن کنند
حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمه الله
علیه به فرزندش وصیت کرد:

سجّاده ای که 70 سال بر روی آن نماز شب به جا آورده ام ، و تسبیحی از تربت امام حسین علیه السلام که با آن در سحرها به عدد دانه هایش استغفار کرده ام با من دفن شود. (69)

هرگز حتی در لیلة الهیر نمازشبم را ترک نکردم

علی علیه السلام فرمود: از وقتی که از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: (نماز شب نور است) هرگز نماز شب را ترک نکردم. ابن گوّاه پرسید: حتی در لیلة الهیر؟

حضرت فرمود: حتی در لیلة الهیر (70) نماز شبم ترک نشد. (71)

با یاد خوست خسبم در خواب خوست بینم
از خواب چو برخیزم اول تو بیاد آئی
نفیسه عروس امام صادق علیه السلام

نفیسه دختر حسن بن زید، و زید فرزند امام حسن مجتبی علیه السلام است همسر اسحاق فرزند امام صادق علیه السلام است. برادر زاده (72) نفیسه می گوید: چهل سال تمام عمّه ام را خدمت کردم و در این مدّت ندیدم که شبی بخوابد، یا روزی افطار کند پیوسته شبها را به قیام و روزها را به روزه می گذراند.

به او می گفتم: چرا با خود مدارا نمی کنی؟

پاسخ می داد: چگونه با نفسم مدارا کنم با این که راهی سخت و گردنه هایی در پیش دارم که از آنها نمی گذرند مگر مردمان رستگار. (73)

نماز شب نخوانده بود گریه می کرد
حجت الاسلام علی محدّث زاده درباره پدرش
مرحوم حاج شیخ عبّاس قمی (ره) می گوید:

یک روز صبح پدرم برخاست و شروع به گریه کردن نمود، از او پرسیدم : چرا اشک می ریزید؟

فرمود: برای این که دیشب نماز شب نخواندم !

گفتم : پدر جان ! نماز شب که مستحب است و واجب نیست ، شما که ترک واجب نکرده اید و حرامی به جا نیاورده اید، چرا این طور نگرانید؟

فرمود: فرزندم ! نگرانی من از این است که من چه کرده ام که باید توفیق نماز شب خواندن از من سلب شود؟⁽⁷⁴⁾

کسی که برای خشنودی خدا نماز شب بخواند

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هر گاه بنده ای شب هنگام از خواب برخیزد و در حالی که هنوز (آثار) سنگینی خواب در چشمان او باقی است ، برای خشنودی خداوند نماز شب بخواند، پروردگار متعال به ملائکه اش مباحثات می کند و می فرماید: آیا نمی بینید بنده مرا که در نیمه شب از بستر خواب برخاست و به خاطر خواندن نمازی که بر او واجب نکرده ام ، خواب شیرین را رها کرد؟ پس شاهد باشید که او را آمرزیده ام .⁽⁷⁵⁾

درخواست مهلت برای خواندن نماز و...

در عصر روز تاسوعا وقتی که دشمن تصمیم گرفت حمله بر لشکریان امام حسین علیه السلام را آغاز کند، حضرت به برادرش (ابوالفضل علیه السلام) فرمود: (به سوی آنان برو و اگر می توانی کار را به فردا واگذار، تا امشب را به نماز و نیایش و طلب آمرزش از او سپری کنیم ، خدا می داند که من نماز، تلاوت قرآن ، بسیاری دعا و درخواست آمرزش را دوست دارم .)⁽⁷⁶⁾

حضرت امام حسن عسکری علیه السلام می فرمایند:

رسیدن به لقای خداوندی سفری است که تنها مرکب راهوار آن شب زنده داری است (77).

نماز شب در اسارت

یکی از برادران آزاده می گوید:
در یکی از اردوگاهها، پس از آن که عزیزی از میانمان رخت بربست و به شهادت رسید، گروهبان عراقی درباره اش گفت: (او اسیری بود که هر شب در گوشه اتاق شماره 12 نماز شب می خواند). (78)

امام حسین علیه السلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل کرد که آن حضرت فرمود:

کسی که عمرش با قیام شب و عبادت خدا خاتمه یابد اهل بهشت است. (79)
غیر از نماز شب چیز دیگری سود نبخشید

جنید بغدادی را - که از مشایخ عرفان بود - در خواب دیدند و از وی پرسیدند: خداوند با تو چگونه رفتار کرد؟
گفت: تمام آن اشارات و رموز عرفانی از دست رفت و آن عبارات، در هم ریخت و آن علوم از دل ناپدید گشت و آن رسوم از هم پاشید و جز رکعت کوتاهی که هنگام سحر به جا آوردیم، ما را چیز دیگری سود نبخشید. (80)

امام صادق علیه السلام به سلیمان دیلمی فرمود:

ای سلیمان! نماز شب را ترک نکن، همانا زیانکار کسی است که از نماز شب محروم بماند. (81)

امام حسین علیه السلام و یارانش در شب عاشورا

در شرح حال امام حسین علیه السلام و یارانش - در شب عاشورا - چنین می خوانیم :

آن شب ، صدای ناله و زمزمه و نیایش حسین و یارانش تا بامداد همچون آوای زنبور عسل به گوش می رسید، گروهی در رکوع بودند و برخی سجده می کردند و دیگران ایستاده و یا نشسته به عبادت سرگرم بودند.

آن شب سی و دو نفر از سربازان (عمر سعد) که گذارشان به خیمه های امام حسین علیه السلام افتاد تحت تأثیر این شور و حال قرار گرفتند. (82)

آخر ای پادشه حسن و ملاحظت چه شود
کز لب لعل تو ریزد نمکی بر دل ریش

زنی صالحه در زمان حضرت عیسی (ع)

(در زمان عیسی بن مریم علیه السلام ، زنی بود صالحه عابده ، چون وقت نماز می شد، هر کاری که داشت می گذاشت و به نماز و طاعت مشغول می شد روزی نان می پخت ، مؤذن بانگ کرد، نان پختن رها کرد و به نماز مشغول گشت چون در نماز ایستاد، شیطان در وی وسوسه کرد: تا تو از نماز فارغ شوی نان همه سوخته شود. زن به دل جواب داد:

اگر همه نان بسوزد بهتر که روز قیامت تنم به آتش دوزخ بسوزد. دیگر بار شیطان وسوسه کرد که : پسرت در تنور افتاد و سوخته شد. زن در دل جواب داد: اگر خدای تعالی قضا کرده است که من نماز کنم و پسر مرا به آتش بسوزاند من به قضای خدای تعالی راضی گشتم و از نماز دست برندارم که الله تعالی فرزند را نگاه دارد از آتش .

شوهر زن از در خانه در آمد، زن را دید در نماز، نان را در تنور به جای خویش دید نسوخته و فرزند را دید در آتش بازی می کند و یک تار موی از او کم نشده و آتش به قدرت خدای عزوجل بر وی بوستان گشته .

چون زن از نماز فارغ گشت شوهر دست او را گرفت و نزدیک تنور آورد و در تنور نگریست ، فرزند را دید به سلامت و نان به سلامت هیچ بریان نشده ، تعجب کرد و شکر باری تعالی کرد و زن سجده شکر بجا آورد خدای عزوجل را . شوهر فرزند را برداشت و به نزدیک عیسی علیه السلام برد و حال قصه با وی بگفت : عیسی علیه السلام گفت : برو از این زن بپرس تا چه معاملت کرده است و چه سر دارد از خدای ؟

اگرچه این کرامت اگر برای مردان بود، او را وحی می آمد و جبرئیل برای وی وحی می آورد .

شوهر پیش زن آمد و از معالمت وی پرسید . زن جواب داد : کار آخرت پیش گرفتم و کار دنیا را بازپس داشتم و دیگر تا من عاقلم هرگز بی طهارت ننشستم الا در حال زنان ، و دیگر اگر هزار کار در دست داشتم چون بانگ نماز بشنیدم همه کارها به جای رها کردم و به نماز مشغول گشتم و دیگر هر که با ما جفا کرد و دشنام داد ، کین و عداوت وی در دل نداشتم و او را جواب ندادم و کار خویش با خدای خویش افکندم و به قضای خدای تعالی راضی شدم و فرمان خدای را تعظیم داشتم و بر خلق وی رحمت کردم و سائل را هرگز باز نگردانیدم اگر اندک و اگر بسیار بودی بدادمی و دیگر نماز شب و نماز چاشت⁽⁸³⁾ رها نکردمی ، عیسی علیه السلام گفت : اگر این زن مرد بودی پیامبر گشتی .⁽⁸⁴⁾

عارف ربّانی مرحوم ملأ حسینقلی همدانی رحمه الله علیه می فرمود:
کسانی که در مقامات دین به جایی رسیده اند، همه از شب خیزها بوده اند، از غیر آنها دیده نشده است. (85)

کسیکه در نیمه شب تار، با مولایش خلوت کند

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:
چون بنده ای در نیمه شب تار، با مولایش خلوت کند و به مناجات بپردازد خداوند نوری در دلش قرار دهد و به فرشتگانش گوید:

(بنده ام را ببینید که در نیمه شب تاریک با من خلوت کرده است در حالی که انسانهای تنبل سرگرم کارهای بیهوده اند و غافلان در خوابند، شما شاهد باشید که من او را آمرزیده ام.) (86)

در حالات مرحوم شیخ جعفر کبیر کاشف الغطاء

در حالات مرحوم شیخ جعفر کبیر کاشف الغطاء که از بزرگان علما در قرن سیزدهم و ساکن نجف اشرف بوده، آمده است:
در یکی از شبها که برای (تهجد) برخاست، فرزند جوانش را از خواب بیدار کرده و فرمود: برخیز به حرم مطهر مشرف شده و در آنجا نماز بخوانیم. فرزند جوان که برخاستن از خواب در آن ساعت شب برایش دشوار بود، در مقام اعتذار برآمد و گفت: من فعلاً مهیا نیستم شما منتظر من نشوید؛ بعداً مشرف می شوم.

فرمود: نه، من این جا ایستاده ام؛ برخیز، مهیا شو که با هم برویم. آقا زاده، بناچار از جا برخاست و وضو ساخت و با هم راه افتادند. کنار در صحن مطهر

که رسیدند، آن جا مرد فقیری را دیدند که نشسته و دست نیاز به طرف مردم دراز کرده است. آن عالم بزرگوار ایستاد و به فرزندش فرمود:

این شخص در این وقت شب برای چه این جا نشسته است؟

گفت: برای تگدی از مردم. فرمود: آیا چه مقدار ممکن است از رهگذران، عاید او گردد؟ گفت: احتمالاً یک تومان (به پول آن زمان).

مرحوم کاشف الغطاء فرمود: فرزندم! درست فکر کن و ببین این آدم برای مبلغ بسیار اندک و کم ارزش دنیا (آن هم محتمل)، در این وقت شب از خواب و آسایش خود دست برداشت و آمد در این گوشه نشست و دست تذلّل به سوی مردم دراز کرد! آیا تو، به اندازه این شخص، به وعده های خدا درباره شب خیزان و متهجدان اعتماد نداری که فرموده است: **(فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةٍ أَعْيُنٍ)** - هیچ کس نمی داند چه پاداشهای مهمی که مایه روشنی چشمهاست برای آنها نهفته شده - ⁽⁸⁷⁾ گفته اند آن فرزند جوان از شنیدن این گفتار پدر زنده دل خود چنان تکان خورد و تنبّه یافت که تا آخر عمر از شرف و سعادت بیداری آخر شب برخوردار بود و نماز شبش ترک نشد. ⁽⁸⁸⁾

سفارش امام حسین علیه السلام به خواهرش در روز عاشورا

در روایت آمده: امام حسین علیه السلام در روز عاشورا هنگام آخرین وداع با اهل بیت علیهم السلام خطاب به خواهرش زینب علیها السلام فرمود: خواهرم! مرا در نماز نافله شب فراموش مکن. ⁽⁸⁹⁾ امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند عزوجل می فرماید:

(مال و فرزندان زینت زندگی دنیاست).
و هشت رکعت نماز نافله شب که بنده خدا
در پایان شب می خواند زینت آخرت است. (90)

بیدار کردن فرشتگان بندگان را ...

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:
هیچ یک از مردم نمی خوابد مگر اینکه
فرشته ای بر او نگهبان است و هر شب دو
بار او را از خواب بیدار می کند و می
گوید: ای بنده خدا! برخیز برای یاد خدا
(و مناجات و نماز شب) او ثنای فرشته ای
که او را بیدار می کرد می شنید.

مرحوم میرزا جواد آقا ملکی تبریزی ،
ذیل این روایت می نویسد: این اخبار را
انکار نکن ، من خدا را شاهد می گیرم که
از شب زنده داران و متهجدین ، کسی را می
شناسم که صدای فرشته ای که او را در
هنگام سحر بیدار می کند می شنود که به او
به لفظ آقا خطاب می کند و او برای ذکر
خدا و نماز شب بر می خیزد. (91)

(تصور می شود این شخص که برای اقامه
نماز شب با صدای فرشته بیدار می شود خود
میرزا جواد آقا است که برای پرهیز از
خودستایی این حقیقت را به این عبارت
بیان کرده است . او جز خدا و خواست او
هوایی در سر نداشت و به چیز دیگری نمی
اندیشید). (92)

امام صادق علیه السلام فرمود:
آنگاه که بنده ای در نیمه شب با مولایش
خلوت کند و با او به مناجات بپردازد ،
خداوند قلبش را نورانی می کند و چون
بگوید:

(یا ربّ یا ربّ) خداوند جلیل می فرماید:
(لبیک) بنده من! درخواست کن تا
عطایت کنم. (93)

نماز شب آیت‌الله سید احمد کربلایی

درباره آیت‌الله سید احمد کربلایی رحمه الله علیه - از شاگردان ملاً حسینقلی همدانی رحمه الله علیه - می‌خوانیم که عارف بزرگ ، آقا علی قاضی فرمود: شبی از شبها را به مسجد سهله می‌گذرانیدیم ، به نیمه شب یکی در آمد و به مقام ابراهیم علیه السلام مُقام کرد و از پی فریضه صبح در سجده شد تا طلوع خورشید، آن گاه برفتم و دیدم : آقای سید احمد بگآ است و از شدت گریه ، خاک سجده گاه را گِل کرده است .

علامه آقا بزرگ تهرانی هم درباره مرحوم کربلایی می‌فرماید: به هنگام نماز بر وجود خود تسلطی نداشته و اشکهای او همانند ابر بهاران فرو می‌بارید. او کثیر البكاء بود... من چندین سال همسایه او بودم ، در این مدت کارهای شگفتی از او دیدم ... در نماز به ویژه به هنگام نوافل لیلیه ، عنان اختیار از کف می‌داد و از خود بی‌خود می‌شد.

یکی دیگر از معاصرین ایشان می‌گوید: یگانه کسی بود که بصر او به بصیرت تبدیل شده بود و پرده های ضخیم طبیعت را به واسطه کثرت عبادت و توغّل در ادعیه و اوراد و مواظبت دایمی بر ادای نوافل از جلوی چشم خود برداشته بود و کسی را بدان مقام ندیدم .

سید السالکین آیت‌الله سید احمد کربلایی سرانجام در یک نماز عشق - نماز عصر - به قرب حق نایل شد و به وصال جانان رسید و شاهد ابدی محبوب خویش گردید. (94)

نماز شب امام هادی علیه السلام

امام دهم حضرت هادی علیه السلام هنگام شب به درگاه خدا روی می آورد و شب را با حالت خشوع ، به رکوع و سجود سپری می کرد و بین پیشانی نورانی اش و زمین ، جز سنگریزه و خاک حایلی وجود نداشت و پیوسته با خدایش در مناجات بود و عرض می کرد: **(الهی مُسِیءٌ قَدْ وَرَدَ وَ فَقِیْرٌ قَدْ قَصَدَ...)** - پروردگارا! گنهکاری بر تو وارد شده و تهیدستی به تو روی آورده است ؛ تلاشش را بی نتیجه مگردان و او را مورد عنایت و رحمت خویش قرار ده و از لغزشش در گذر. ⁽⁹⁵⁾ آیا نباید بنده شکرگزار خدا باشم

(عطاء بن ابی ریحاح) می گوید:

روزی نزد عایشه رفتم ، از او پرسیدم : شگفت انگیزترین کاری که در عمرت از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله دیدی چه بود؟ گفت : کار پیامبر همه اش شگفت انگیز بود، ولی از همه عجیب تر این که : شبی از شبها که پیامبر به استراحت پرداخته بود، هنوز آرام نگرفته بود که از جا برخواست و وضو گرفت و به نماز ایستاد و آن قدر در حال نماز اشک ریخت که جلوی لباسش از اشک چشمش تر شد، سپس سر به سجده نهاد و چندان گریست که زمین از اشک چشمش تر شد و همچنان تا طلوع صبح منقلب و گریان بود. هنگامی که (بلال) او را به نماز صبح خواند، پیامبر را گریان دید. عرض کرد: چرا چنین گریانیدی؟ شما مشمول لطف خدایید؟ فرمود: آیا نباید بنده شکرگزار خدا باشم؟ ⁽⁹⁶⁾

هر شب با صدای استاد از خواب بیدار می شد

آیت الله شیخ آقا بزرگ تهرانی رحمه الله علیه می گوید: روزی علامه محمد حسین کاشف الغطاء به استاد بزرگمان علامه نوری گفت: بعضی از شبها احساس سنگینی می کنم و نماز شب از دست می رود. علامه نوری با عتاب پدرانۀ ای فرمود: چرا؟ چرا؟ برخیز! برخیز! پس از گذشت سالها علامه نوری وفات کرد.

روزی علامه کاشف الغطاء به من فرمود: صدای رسای استادم محدث نوری هر شب ساعتی به سپیده صبح به گوشم می رسد و مرا بیدار می کند و به نماز شب بر می خیزم. صدایی که صلا در می دهد: محمد حسین! فرزندانم! چرا؟ چرا خوابیده ای؟ بیدار شو، برخیز، برخیز!⁽⁹⁷⁾ این مرد نیمه شب تهجد با آه و ناله داشت

رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت الله خامنه ای درباره شهید مطهری رحمه الله علیه فرمود: این مرد نیمه شب تهجد با آه و ناله داشت. یعنی نماز شب می خواند و گریه می کرد به طوری که صدای گریه و مناجات او افراد را از خواب بیدار می کرد...

یک شب ایشان منزل ما بودند. نصف شب از صدای گریه ایشان خانواده ما از خواب پریده بودند. البته اول ملتفت نشده بودند صدای کیست، اما بعد فهمیدند که صدای آقای مطهری است. بله ایشان نصف شب نماز شب می خواند همراه با گریه، با صدایی که از آن اتاق می شد آن را شنید.⁽⁹⁸⁾

اگر مقام محمود می خواهی شب بیدار باش

خداوند متعال خطاب به رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: ای محمد! مقام شفاعت در قیامت مقامی بزرگ است، مقام محمود است و برای تو مسلم است، اما راهش آن است که هنگام شب برخیزی و نماز شب بخوانی.

ای محمد اگر خشنودی ما را می خواهی در روز به وظایف رسالت عمل کن. و اگر مقام محمود می خواهی شب بیدار باش و نماز شب بخوان. (وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا) (99)، (100)

- و پاسی از شب را (از خواب برخیز، و) قرآن (و نماز) بخوان! این یک وظیفه اضافی برای توست؛ امید است پروردگارت تو را به مقامی در خور ستایش برانگیزد در حالات مرحوم میرزا جواد ملکی تبریزی (ره)

مرحوم میرزا جواد ملکی تبریزی رحمه الله علیه هر شب که برای تهجد از خواب بیدار می شد ضمن اجرای دستورات و آداب برخاستن از خواب از قبیل سجده و دعاء، مدتی در بسترش صدا به گریه بلند می کرد و سپس بیرون می آمد و به اطراف آسمان نگاه می کرد و آیات

(إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ...)(101)

را می خواند و سر به دیوار می گذاشت و مدتی گریه می کرد، سپس برای وضو گرفتن آماده می شد و در کنار حوض می نشست و می گریست و از هنگام بیدار شدن تا برگشتن به محل نماز چند جا می نشست و بر می خاست و گریه می کرد، وقتی که وضو می گرفت و به مصلاّیش می رسید و مشغول تهجد می شد، دیگر حالش خیلی منقلب می شد و

قابل وصف نبود، او در نمازها و مخصوصاً در قنوت آنها گریه های طولانی داشت تا آنجا که بعضی ایشان را جزء بگائین عصر به شمار آورده اند. (102)

از امام سجّاد علیه السلام پرسید: چرا شب زنده داران صورتی زیباتر از صورت دیگران دارند؟

فرمود: چون آنان با خدای خویش خلوت کرده اند، خداوند از نور خود بر چهره آنان پوشانده است. (103)

امیرمؤمنان علی علیه السلام و شبهایش امام صادق علیه السلام فرمود:

حضرت علی علیه السلام اتاقی را در خانه اش برای خواندن نماز اختصاص داده بود، چون مقداری از شب می گذشت یکی از کودکانش را که بیدار بود همراه خود به آن اتاق می برد و مشغول نماز می شد. (104)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

ای علی بر تو باد نماز شب و کسی که نماز شب را سبک بشمارد از ما نیست پس به وصیت من عمل کن، و دستور بده تمام اُمّت نماز شب را بخوانند.

با خواندن نماز شب تاریکی قبر را یادآور شویم

روایت شده است که خدای متعال به حضرت موسی علیه السلام وحی کرد که: ای موسی! در تاریکی شب از خواب برخیز (و مناجات و راز و نیاز کن) تا قبرت را باغی از باغهای بهشت قرار دهم. (105)

همچنین آمده است نماز گزار باید با خواندن نماز صبح، صبح قیامت را به یاد آورد و از نماز ظهر به یاد گرمی محشر بیفتد و از نماز شب، تاریکی قبر را متذکر شود. (106)

پاداش نماز شب بیان نشده

امام صادق علیه السلام فرمود:
هر کار نیکی که انسان با ایمان انجام می دهد پاداشش در قرآن ذکر شده است ، جز نماز شب ، که به خاطر اهمیت آن خداوند آن را با صراحت بیان نفرمود ، همین قدر فرموده است : **(تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ...)** (107) ، پهلوهایشان از بسترها در دل شب دور می شود (و به پا می خیزند و رو به درگاه خدا می آورند) و پروردگار خود را با بیم و امید می خوانند و از آنچه به آنان روزی داده ایم انفاق کنند! هیچ کس نمی داند چه پاداشهای مهمی که مایه روشنی چشمهاست برای آنان نهفته شده ، این پاداش کارهایی است که انجام می دادند. (108)

هیچگاه نماز شبش ترک نشد

در شرح حال آیت الله شهید مطهری رحمه الله علیه آمده است که :
او همیشه با وضو بود و به این کار توصیه می کرد ، نسبت به انجام فرایض فرزندان خود نظارت دقیق داشت ، بعد از نماز مغرب و عشا سجده های طولانی به جا می آورد و از سن تکلیف به بعد ، هیچ گاه نماز شبش ترک نشد. (109)

شب زنده داری مرحوم ملا هادی سبزواری

در شرح حال حکیم الهی ، حاج ملا هادی سبزواری نوشته اند: در تمام سال ، ثلث آخر شب را بیدار بودند و در تاریکی شب عبادت می کردند، تا اول طلوع آفتاب . (110)

دعا در نماز برای همه

(رسول خدا صلی الله علیه و آله مشغول نماز بود که شنید مردی در نماز خود می گوید:

پروردگارا! تنها من و محمد را مشمول رحمت خود قرار ده و جز بر ما دو نفر، بر هیچ کس رحم نکن !

پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله پس از آنکه نماز خود را به پایان برد، رو به او کرد و فرمود: (چرا) تو یک چیز وسیع را محدود ساختی (111).

(یعنی چرا همه مسلمانان را دعا نمی کنی و رحمت خدا را به من و خودت اختصاص می دهی ؟)

آیت الله حسن زاده آملی گوید:

رساله ای در امامت نوشتم و آن را به حضور شریف استاد علامه طباطبائی رضوان الله تعالی علیه ارائه دادم ، مدتی در نزد او بود و لطف فرمودند و یک دوره تمام ، آن را مطالعه فرمودند، در یک جای آن رساله ، درباره خودم دعای شخصی کرده بودم که : بار خدایا مرا به فهم خطاب محمدی صلی الله علیه و آله اعتلا ده . در هنگام ردّ رساله به این جانب فرمود: آقا! تا من خود را شناختم دعای شخصی در حق خودم نکردم بلکه دعایم عام است . این

تأ ديب اخلاقی بسیار در من اثر گذاشت
(112).

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هر گاه یکی از شما دعا کند، دعایش را عمومیت دهد و همه را دعا کند، زیرا این کار دعا را زودتر مستجاب می کند. (113)

و نیز فرمود: کسی که با جمعی نماز بخواند و تنها برای خود دعا کند و آنان را فراموش نماید، به آنان جفا کرده است. (114).

مطلب دیگری که غفلت از آن روا نیست این است که: بر پا داشتن نماز و دعا کردن برای خود و دیگران، وظیفه نمازگزار به پایان نمی رسد، بلکه این آغاز راه است و هر نمازگزاری موظف است علاوه بر این، عملاً نیز برای حل مشکلات مسلمانان اقدام کند، چنانکه آیت الله جوادی آملی فرموده اند: دینی که می گوید: هنگام سحر در نماز شب حداقل چهار نفر را دعا کن. همان دین می گوید: روز هم به فکر حل مشکل چهار نفر باش، شب برخیز و دیگران را دعا کن، یعنی روز هم مواظب کارشان باش. این درس کرم به انسان می آموزد، که دیگران مهمان سفره انسان باشند. (115)

امام صادق علیه السلام فرمودند:

جان ایمان سه چیز است:

1 - نماز شب خواندن.

2 - روزه دار را افطار دادن.

3 - به ملاقات برادران رفتن. (116)

در حالات مرحوم میرزای قمی رحمه الله علیه در شرح حال استاد میرزای قمی رحمه الله علیه (مرحوم سید حسین خوانساری رحمه الله علیه) آمده است:

این مرد بزرگ، هرگز نماز شب و زیارت عاشورا و نماز جماعت را ترک نکرد و

هرگاه به مسجد نمی رفت ، در منزل با زن و فرزند خود نماز جماعت می خواند. (117)
رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند:
نماز آدمی در دل شب ، شعار صالحان است (118).

شیخ مفید (ره)

(شریف ابویعلی جعفری) درباره شیخ مفید رحمه الله علیه گفته است :
او مقدار کمی از شب را می خوابید، آنگاه بر می خاست و نماز می گزارد، یا کتاب می خواند، یا درس می گفت ، یا قرآن تلاوت می کرد. (119)
رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:
بر شما باد به نماز شب ، که آن روش صالحان پیش از شما و وسیله نزدیک شدن به خداوند و مانع گناهان (آینده) و کفاره گناهان (گذشته) و دور کننده دردها از بدن می باشد. (120)
در حالات امام خمینی رحمه الله علیه یکی از پزشکان می گوید:
در ایامی که امام خمینی رحمه الله علیه در بیمارستان تحت معالجه و عمل جراحی بودند، لوله تنفس در تراشه ایشان بود، (وقتی این لوله در مجرای تنفسی قرار می گیرد، شخص نمی تواند صحبت کند)، اما امام با اینکه لوله به مجرای تنفسی ایشان وصل بود، نماز ظهر و عصر آن روز را به همان وضع ادا نمودند و حتی نماز شب خود را ترک نکردند. (121)
در بین راه مشغول خواندن نمازهای نافله ...
یکی از شاگردان علامه طباطبائی رحمه الله علیه درباره او می گوید:

علامه اهل ذکر و دعا و مناجات بود، در بین راه که او را دیدم غالباً ذکر خدا بر لب داشت .

به نوافل مقید بود و گاهی دیده می شد که در بین راه مشغول خواندن نمازهای نافله است .

شبهای ماه رمضان تا صبح بیدار بود، مقداری مطالعه می کرد و بقیه را به دعا و قرائت قرآن و نماز و اذکار مشغول بود. ⁽¹²²⁾

تا حالا نشده من از نماز شب ایشان بیدار شوم

در خاطرات مربوط به امام خمینی رحمه الله علیه می خوانیم : خویشاوندان ایشان می گفتند:

از پانزده سالگی ایشان که ما در خمین بودیم ، آقا یک چراغ موشی ⁽¹²³⁾ کوچک می گرفتند و می رفتند به یک قسمت دیگر که هیچ کس بیدار نشود و نماز شب می خواندند.

همسر امام رحمه الله علیه می گویند: (تا حالا نشده که من از نماز شب ایشان بیدار شوم) . چون چراغ را مطلقاً روشن نمی کردند.

نه چراغ اتاق را روشن می کردند، نه چراغ راهرو را و نه حتی چراغ دستشویی را [او از یک چراغ قوه کوچک که تنها جلوی پایشان را روشن می کرد، استفاده می کردند. ⁽¹²⁴⁾] و برای این که کسی بیدار نشود، هنگام وضوی نماز شب ، یک ابر زیر شیر می گذاشتند که آب چکه نکند و صدای آن ، کسی را بیدار نکند. ⁽¹²⁵⁾

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: زمستان برای مؤمن فصل خوبی است ، زیرا روزهای کوتاهش را روزه می گیرد و شبهای

طولانی اش را برای نماز (شب) بر می
خیزد. (126)

عارفان ، سرمه بیداری شب بر چشمانشان کشیده اند

خدای متعال به حضرت داوود علیه السلام
فرمود:

ای داوود! مردان با تقوا شبهایشان را
نخوابند مگر آنکه نمازشان را برای من
بگذارند. و روزهایشان را به پایان نبرند
مگر آنکه پیوسته مرا یاد کنند. ای
داوود! همانا عارفان ، سرمه بیداری شب
بر چشمانشان کشیده اند و شب را در حال
قیام اند و از این رهگذر، رضای مرا می
طلبند. (127)

کنیزک نماز شب خوان

(حسن بن صالح) - از صوفیه و عرفای
مشهور عراقی - کنیزکی داشت ، آن را
بفروخت بر قومی .

چون میانه شب بود، کنیزک برخاست و گفت
: ای اهل سرای ، نماز! نماز! ایشان تعجب
نمودند و گفتند: آیا صبح بدمید و بامداد
شد؟ کنیزک گفت : شما جز فریضه نگزارید؟
گفتند: نه . کنیزک به نزد حسن بن صالح
بازگشت و گفت : ای خواجه ! مرا بر قومی
فروختی که ایشان نماز شب نمی خوانند،
مرا از ایشان باز ستان . حسن وی را از
ایشان بازستاند. (128)

اگر بهشت می خواهی نماز شب بخوان

یکی از صالحان گفت :
شب‌ی خوابیدم و عبادت (نماز شب) به جا
نیاوردم ، پس شنیدم که هاتفی می گفت :
آیا بندگان خدا می خوابند و حال آنکه
خداوند بهشت رضوان را بین آنان تقسیم می
فرماید؟ پس هر که اضافه بخواهد، شب
طولانی را با خواب ، کوتاه نمی کند و به
اندکی از بهشت قانع نمی شود. (129)

نصیحت علی علیه السلام برای مردم عراق

(امام باقر علیه السلام فرمود:
امیرالمؤمنین علی علیه السلام آن گاه
که در عراق بود، روزی پس از نماز صبح به
وعظ و نصیحت پرداخت و از خوف خدا گریست
، دیگران هم از گریه حضرت گریستند، آن
گاه فرمود: به خدا قسم که از زمان دوستم
رسول خدا صلی الله علیه و آله اقوامی را به
یاد دارم که صبح و شام را به پایان می
بردند در حالی که چهره های آنان گرفته و
احوالشان پریشان و شکمها از گرسنگی به
پشت چسبیده و پیشانی آنان از اثر سجده
چون زانوی شتر بود!

شب را در حال سجده و قیام برای
پروردگارشان به روز می آوردند. گاهی می
ایستادند و گاهی پیشانی بر خاک می
نهادند و با خدای خود سرگرم گفتگو و
مناجات بودند و آزادی خویش را از آتش
جهنم ، از حضرت او می خواستند، به خدا
سوگند با همه احوال ، آنان را می دیدم
که بیمناک و هراسانند!

راوی می گوید: پس از این سخنان ، دیگر
آن حضرت را خندان ندیدند، تا به جوار
رحمت حضرت حق منتقل شد. (130)

بر تو باد به استغفار در تاریکی شب

خدای متعال فرمود: ای داوود! بر تو باد به استغفار در تاریکی شب ، هر کس به خاطر من به نماز ایستد آنگاه که مردم در خوابند، به فرشتگانم دستور می دهم تا برای او استغفار کنند و بهشت من مشتاق دیدار او گردد و هر تر و خشکی برای او دعا کند. (131)

نماز شب حضرت مهدی علیه السلام

استاد الهی و عارف ربّانی ، مرحوم حاج شیخ جواد انصاری همدانی رحمه الله علیه می فرمود:

یکی از مؤمنان ، شبی که برای نماز شب بیدار شده بود مشاهده کرد که در حدود پانصد خانه از خانه های همدان نورافشانی می کنند. به او الهام شده بود که در این خانه ها نماز شب خوانده می شود، در نقطه ای (از زمین) عمودی از نور دیده بود که تا آسمان کشیده شده است و به او الهام شده بود که در آن مکان ، وجود مقدّس حضرت مهدی علیه السلام هست که به نماز شب ایستاده است. (132)

(عباد) یکی از سربازان رسول خدا صلی الله علیه و آله و نماز شب او

وقتی که ارتش اسلام به همراه رسول خدا صلی الله علیه و آله از غزوه (ذات الرقاع) به سوی مدینه بر می گشت ، بین راه در میان درّه ای شب را به استراحت پرداخت ، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله دو سرباز دلیر را مأ مور حفاظت دهانه درّه کرد. آن دو که (عباد) و (عمّار) نام داشتند،

ساعات شب را بین خود تقسیم کردند، نگهبان (اوّل عباد بود که مقداری از شب را به نماز مشغول شد. در میان مردی از افراد دشمن که در تعقیب مسلمین بود خود را نزدیک درّه رساند و عباد را که در حال نماز بود هدف تیر قرار داد. او به قدری غرق مناجات بود که سوزش تیر را کمتر احساس کرد، آن را از پای خود در آورد و به نماز ادامه داد... با تیر دوّم نیز چنین کرد، وقتی که سوّمین تیر به پایش نشست دیگر نتوانست آن طور که می خواست من **من** را ادامه دهد؛ به خاطر این با رکوع و سجودی کوتاه نمازش را به پایان برد و عمّار را بیدار کرد.

چون عمّار حال عباد را دید با اعتراض به او گفت : چرا در آغاز کار مرا بیدار نکردی ؟ عباد گفت : من در حال مناجات با پروردگار خود بودم و سوره ای از قرآن را می خواندم ، لذّت مناجات و شیرینی توجّه به خدای متعال مانع از آن شد که نماز خود را قطع کنم ، اگر نبود که رسول خدا صلی الله علیه و آله حفاظت این نقطه را بر عهده من گذارده بود، هرگز نماز و سوره ای را که می خواندم قطع نمی کردم و جان خود را در طریق مناجات با خدا از دست می دادم ، پیش از آنکه آهنگ بریدن نماز کنم

!(133)

نماز شب مرحوم میرزا سلیمان تنکابنی

صاحب (قصص العلماء) درباره پدرش مرحوم میرزا سلیمان تنکابنی می گوید:
نماز شبش هیچ گاه ترک نشد، یک شب وقت سحر از خواب بیدار شدم ، دیدم پدرم نشسته است و به شدت می گرید، بعد از مدتی که گریه اش تمام شد، از سبب آن سؤال کردم ؟

در پاسخ فرمود: در قنوت نماز وتر، مناجات (خمس عشرة) می خواندم و می گریستم ، ناگاه شنیدم که از سقف اتاق ، آوازی بر آمد که : (ایها العالم العامل ...). (مرحوم والد، بیش از این سخنی نگفت و دنباله صدایی را که شنیده بود اظهار نکرد).

سپس بیان داشت که : وقتی آن آواز را شنیدم ، چنان گریه بر من مستولی شد که نتوانستم نماز را تمام کنم ، بی اختیار نشستم و گریستم . و تا من زنده ام ، راضی نیستم این ماجرا را به کسی بگویند. (134)

مادر فاطمه زهرا علیها السلام در نماز شبش ...

امام حسن مجتبی علیه السلام فرمودند:
مادر فاطمه علیها السلام را دیدم که در شب جمعه ای در محراب عبادت خویش ایستاده و مرتب در حال رکوع و سجود بودند تا اینکه سپیده صبح آشکار شد و می شنیدم که مؤمنان و مؤمنات را دعا می فرمود و نام آنان را یکایک می برد و بسیار در حقشان دعا می فرمود و برای خود دعایی نمی کرد.

به ایشان گفتم : مادرم ! چرا همان گونه که برای دیگران دعا می کنی برای خود نیز دعا نمی کنی ؟
فرمودند: فرزندم ! ابتدا همسایه و بعد خود انسان . (135)

مال شبهه ناک مانع نماز شب می شود

آیت الله شهید قدوسی رحمه الله علیه می فرمود:

ما وقتی که در نهادند بودیم ، سالی یک بار با خانواده ، منزل یکی از آشنایان دعوت می شدیم ، پس از تکرار چند نوبت دیدم همان شبی که ما در آن میهمانی غذا می خوریم نماز صبح روز بعد به آخر وقت کشیده می شود (و موفق به نماز شب نمی شویم) متوجه شدم در اموال آن شخص اشکالی وجود دارد. (136)

ای صبح ! تو شاهد باش ...

از (امّ سعید) کنیز امیر مؤمنان علیه السلام پرسیدند:

علی علیه السلام در ماه رمضان بیشتر عبادت می کند یا در سایر ماهها؟
پاسخ داد: علی علیه السلام هر شب با خدای خود به راز و نیاز مشغول است و برای او ماه رمضان و دیگر اوقات یکسان است .

و نیز در شرح حال آن حضرت آمده است :
وقتی که او را پس از ضربت خوردن از مسجد به خانه می بردند نگاهی به محلّ طلّیعه فجر افکند و فرمود:

ای صبح ! تو شاهد باش که علی را فقط اکنون (به حکم اجبار) دراز کشیده می بینی ! (137)

نماز شب علامه محمد تقی مجلسی رحمه الله علیه

علامه محمد تقی مجلسی رحمه الله علیه -
پدر علامه محمد باقر مجلسی رحمه الله علیه -
می گوید:

الحمد لله رب العالمين که بنده در
چهارده سالگی همه اینها را می دانستم ،
یعنی خدا و نماز و بهشت و دوزخ ، و نماز
شب [می خواندم] در مسجد صفا، و نماز
صبح را به جماعت [می خواندم] و اطفال
را نصیحت می کردم به آیات و حدیث به
تعلیم پدرم رحمه الله علیه . (138)

مهلت خواستن حضرت مریم علیها السلام
روایت شده است : هنگامی که فرشته مرگ
(عزرائیل) ، برای قبض روح حضرت مریم
علیها السلام نزد او حاضر شد، مریم مهلت
خواست تا سجده ای به جا آورد، چون اجازه
یافت ، به سجده رفت و در همان حال ،
تسلیم فرمان حق شد و جان داد. (139)

در مأخذ دیگری آمده است : حضرت عیسی
علیه السلام پس از مرگ مادرش مریم ، او
را صدا زد و گفت : مادر! آیا می خواهی
به دنیا برگردی ؟

پاسخ داد: آری ، (دوست دارم برگردم)
برای آن که در شب سرد برای خدا نماز
بگذارم و در روز بسیار گرم روزه بگیرم ،
آن گاه فرمود: ای پسر جان من ! این راه
(برزخ و قیامت) بیمناک است . (140)
رهبر معظم انقلاب خطاب به جوانان ...

رهبر معظم انقلاب حضرت آیت الله خامنه ای
- دامت ظله العالی - در اهمیت نماز شب
می فرمایند: (نماز شب بخوانید و آن هم
نماز شب با توجه ، نماز شبی که می فهمید
چه می کنید، نه نمازی که در آن توجه
نباشد. نماز شب باید با توجه و عنایت
باشد. اثر نماز شب در شما که جوان
هستید، بسیار زیادتیر از نماز شبی است که
(من) می خوانم .

این اثرات را حفظ کنید و چیزهایی که برای هدف و تکاملتان لازم است فرا بگیرید و ایام را از دست ندهید که این ایام و این فرصتها قابل بازگشت نیستند).⁽¹⁴¹⁾

مناجاتها و نمازهای شب استاد شهید مطهری حالت ویژه ای داشت . سرش نیمه شبان استاد مطهری هنگام نماز شب این بود: نخوابید، شیطان خوشحال می شود. رهبر انقلاب می فرمایند: این مرد، نیمه شب تهجد با آه و ناله داشت ، نماز شب می خواند و گریه می کرد، به طوری که صدای گریه و مناجات او افراد را از خواب بیدار می کرد... اتفاق ایشان وضعیت خاصی داشت ... یک (الله) بود که با نئون سبز با این شب نماها نوشته شده بود و فقط در شب جلوه داشت و مشخص می کرد که استاد همان نیمه شبها که مشغول ذکر خدا هستند و ذهنشان هم به یاد خداست می خواهند که از همه حواس خود نیز استفاده کنند...)⁽¹⁴²⁾

گریه های شبانه

یکی از اساتید حوزه علمیه قم گوید: شبی مهمان حاج آقا مصطفی بودم ، نصف شب از خواب بیدار شدم و صدای آه و ناله ای شنیدم ، نگران شدم که در خانه چه اتفاقی افتاده است !

حاج آقا مصطفی را بیدار کردم و گفتم : ببین در خانه شما چه خبر است ؟

ایشان نشست و گوش فرا داد و گفت : صدای آقا (امام خمینی) است که مشغول تهجد و عبادت است .⁽¹⁴³⁾

بیدار نشدن مرحوم آخوند کاشی برای نماز شب

(حضرت حجة الاسلام والمسلمین آسید محمّد حسین مدرس) در اصفهان فرمودند: یک روز طلبه ها جشنی گرفته بودند از آخوند کاشی هم دعوت می کنند که در آن جشن شرکت کنند،

ایشان هم تشریف می آورند و تا دیر وقت مشغول بودند و برای نماز شب بیدار نشده بلکه برای نماز صبح از خواب بیدار می شوند.

دوباره (هفده ربیع) طلبه ها جشن می گیرند و آخوند را دعوت می کنند که تشریف بیاورند و این بار هم ایشان خوابشان می برد.

شب در خواب (حضرت رسول) صلی الله علیه و آله را می بینند و حضرت می فرمایند: ما دفعه قبل (نهم ربیع) را به خاطر شادی قلب دخترم (زهرا سلام الله علیها) تو را بخشیدیم که نماز شبت ترک شد ولی (هفدهم ربیع) چرا خوابت برده بلند شو نماز شبت را بخوان.

شیطان مانع بیدار شدن می شود و شیخ برقی بسند معتبر از حضرت امام محمّد باقر علیه السلام روایت کرده که فرمود: از برای شب شیطانی است که او را رها می گویند، پس هرگاه بنده ای از خواب بیدار شود و اراده کند برخاستن برای نماز شب را آن شیطان باو گوید حالا وقت برخاستن تو نیست، پس دفعه دیگر که بیدار شود و خواهد برخیزد آن شیطان گوید که وقت برخاستن نشده یعنی زود است پس پیوسته او را از برخاستن زایل کند و حبس کند او را تا فجر طلوع کند و چون فجر طالع شد بول کند در گوش او آن وقت بگذرد

از او در حالیکه دُم خود را می جنباند از ناز و به خود می بالدد.

و ابن ابی جمهور از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل کرده که آن حضرت روزی باصحاب خود فرمود که احدی از شما هر گاه خوابید شیطان گره میزند بر پس سر او سه گره بزند مکان هر گرهی عَلَیْكَ لَیْلٌ طَوِیْلٌ فَارْقُدْ یعنی شب دراز است بخواب ، پس هر گاه بیدار شد و ذکر خدا کرد یک گره گشوده شود و اگر وضو گرفت یک گره دیگر گشوده گردد و اگر نماز خواند یک گره دیگر گشوده گردد پس داخل صبح شود به حال نشاط پاکیزه نفس والّا صبح کند خبیث النَّفْس کسلان ، و این روایت در کتب اهل سنت نیز مذکور است .

و قطب راوندی روایت کرده از امیرالمؤمنین علیه السلام که فرمود: طمع نکن در سه چیز با سه چیز: طمع مکن در بیداری شب با پر خوردن ، و در نور صورت با خوابیدن در جمیع شب ، و در امان از دنیا با صحبت فسّاق .

ذکر موجودات

(آیت الله امینی) فرمودند:
(آسید باقر سدهی) که استاد ما بود و ایشان هم شاگرد مرحوم (آیت الله آمیرزا رحیم ارباب) بود فرمود که :
ما سر درس مرحوم ارباب بودیم و ایشان لمعه درس می دادند یک روز در درس لمعه فرمود:

یک شب من از اتاقم به قصد وضو به سوی صحن مدرسه آمدم که نماز شبم را بخوانم وقتی از اتاق بیرون آمدم دیدم صدای همهمه ای می آید هرچه نگاه کردم دیدم همه جا خاموش است ، صدا از درخت و همه جا می آید مثل یک ذکر بود .

رفتم وضوخانه دیدم آنجا هم صدا می آید، تعجب کردم این صدای ذکر از کجاست . آمدم داخل ایوان نماز بخوانم ، اما همینطور در فکر بودم که این صدا از کجا می آید؟ قدری که رفتم ، دیدم مرحوم آخوند کاشی مشغول نماز شب هستند و در قنوت و ترشان همینطور ذکر می خوانند و گریه می کند و در و دیوار هم ذکر می گویند.

من همینطور ایستادم و به او نگاه کردم ، تا نماز صبح شد، دیدم سر و صدا تمام شد.

فردا رفتم درس و گفتم : آقا من یک حاجتی به شما دارم . فرمود: بفرمائید؟! گفتم : من چنین چیزی از شما دیدم و ذکر در و دیوار. آخوند فرمود: خودتان شنیدید؟ گفتم : بله .

فرمودند: خداوند به تو عنایتی کرده است که شنیده ای .

(چون قرآن کریم می فرماید: در و دیوار تسبیح خدا را می کنند اگر کسی درک کند و بفهمد ذکر موجودات را معلوم است که خداوند التفاتی به او کرده است)
ما سمیعیم و بصیریم و هوشیم
از شما نامحرمان ما خاموشیم

شب زنده داری مرحوم شیخ جعفر کبیر

از بعضی از اکابر افاضل نقل شده مرحوم شهید ثالث می فرمود که :

مرحوم شیخ جعفر کبیر وارد قزوین شد و در منزل برادر شهید ثالث حاج ملا محمد صالح منزل کرد، شب هر یک در گوشه ای خوابیدند و من هم در گوشه آن باغ خوابیدم . چون مقداری از شب گذشت ، دیدم

که شیخ جعفر مرا صدا کرد که برخیز و نماز شب بخوان .

عرض کردم : بلی بر می خیزم ؛ شیخ از من ردّ شد و من دیگر بار خوابیدم . ناگاه بر اثر شنیدن صداهائی متاءثر کننده از خواب جستم از پی آواز روانه شدم چون به نزدیک رسیدم دیدم که جناب شیخ با نهایت تضرّع و بی قراری به مناجات و گریه اشتغال دارد. صدای آن جناب چنان تاءثیری در من کرد که از آن شب تا به حال بیست و پنج سال می گذرد هر شب برمی خیزم و به مناجات به قاضی الحاجات اشتغال دارم .

رسول خدا صلی الله علیه و آله چنان در حال قیام بود که ...

عبدالله بن مسعود می گوید:

شبی همراه رسول خدا صلی الله علیه و آله نماز شب می خواندم و آن حضرت چندان در حال قیام و برپای بود که من توان ایستادن نداشتم ، آهنگ کاری ناپسند کردم .

پرسیدند: چه کار ناپسندی ؟ گفت : این که بنشینم و پیامبر صلی الله علیه و آله را به حال ایستاده رها کنم . (144)

دعا برای روزی ، در نماز شب

(ابوبصیر) نقل می کند: به حضرت صادق علیه السلام از حاجت خودم شکایت کردم و از آن حضرت خواستم که به من دعایی جهت رزق بیآموزد .

(حضرت صادق علیه السلام فرمود: در نماز شب ، وقت سجده (در روایت دیگر: در سجده آخر رکعت هشتم نافله شب) این دعا را بخوان :

(يَا خَيْرَ مَدْعُوٍّ وَيَا خَيْرَ مَسْئُولٍ وَيَا أَوْسَعَ مَنْ أَعْطَى وَيَا خَيْرَ مُرْتَجِيٍّ
أَرْزُقْنِي وَ أَوْسِعْ عَلَيَّ مِنْ رِزْقِكَ وَ سَبِّبْ لِي رِزْقاً مِنْ قَبْلِكَ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ).

حضرت این دعا را به من تعلیم فرمود،
از وقتی که من آن را خواندم ، دیگر
محتاج نشدم .

خانه هایی که هنگام شب در آنها نماز خوانده می شود

روایت شده است : خانه هایی که هنگام
شب در آنها نماز خوانده می شود و قرآن
تلاوت می گردد، برای اهل آسمان نورافشانی
می کنند همانگونه که ستارگان درخشان
برای اهل زمین نور افشانی می کنند. (145)
رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:
فضیلت نماز شب بر نماز (مستحب) در
هنگام روز، مانند فضیلت انفاق پنهانی بر
انفاق آشکار است. (146)

تأثیر سحرخیزی زن

زنی به خدمت حضرت صادق علیه السلام آمد
و عرض کرد:
ای پسر پیغمبر! شوهرم مرا دوست نمی
دارد، چه کنم ؟
حضرت فرمود: (علیک بصلوة اللیل). برو نماز شب
بخوان .

پس از چندی خدمت حضرت رسید و تشکر کرد
و گفت : شوهرم از آن وقت هیچ کس را به
اندازه من دوست نمی دارد. پس آن حضرت
فرمود:

خدا رحمت کند زنی را که سحر برخیزد و
شوهرش را بیدار کند، و همچنین مردی که
برخیزد و زنش را بیدار کند و نماز شب
بخواند. (147)

نمونه ای از نماز زاهدان روزگار

ربیع بن خُثیم یکی از زهاد ثمانیه است که قبرش در خراسان است (خواجه ربیع مشهور) از او حکایت شده است که شب تا صبح در یک رکعت بیدار بود. وقتی که صبح می شد، ناله و آه می نمود و می گفت اخلاص داران پیشی گرفتند و ما در راه باز ماندیم .

از رساله قشیری نقل شده است :
وقتی که خواجه ربیع وفات کرد، یکی از همسایگانش دخترکی داشت به پدرش گفت :
آن ستونی که هر شب در خانه همسایه بود چه شد؟ پدر گفت : فرزندی، آن ستون نبود، بلکه همسایه صالح ما ربیع بود که از اوّل شب تا به صبح بر قدمهای خود ایستاده بود. آری ، چنان بر قیام شب مداومت می نمود که دخترک همسایه خیال کرده بود ستون است . (148)

چه کنیم که برای نماز شب بیدار شویم

مرحوم جواد آقا ملکی تبریزی می فرماید:
کسی که بخواهد برای نماز شب بیدار شود وقتی که رختخوابش را آماده می کند، بگوید: خداوندا! مرا دچار مکر خودت نکن تا این همه بی خیال نباشم و مرا به فراموشی یاد خودت گرفتار نکن ، و مرا جزو ناآگاهان قرار نده . می خواهم در فلان ساعت بیدار شوم . اینجاست که خدا به وسیله ملکی او را در همان وقت بیدار می کند. (149)

عبادت در شب و استجاب دعا

نیشابوری می گوید:
به امام صادق علیه السلام عرض کردم :
مردم از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل
می کنند در شب ساعتی است که هیچ بنده
مؤمنی در آن دعایی نمی کند، مگر اینکه
دعایش مستجاب شود.
فرمود: بلی .
عرض کردم : فدایت شوم آن چه زمانی است ؟

فرمود: بین نصف شب تا ثلث باقیمانده
از آن .
گفتم : آیا آن شب معینی است از شبها
یا هر شب است ؟
فرمود: هر شب است . (150)

نماز صفت پارسایان

از (نوف بکالی) روایت شده که شبی
امیرالمؤمنین علیه السلام را دیدم که از
بستر برخاسته و به ستارگان می نگرد،
آنگاه به من فرمود: ای نوف! خوابی یا
بیدار؟
گفتم : بیدار.

فرمود: ای نوف ، خوشا به حال پارسایان
این جهان که دل در سرای دیگر بسته اند،
آنان که زمین را فرش ، و خاک را بستر، و
آب را شربت نوشین ، و قرآن را شعار
(جامه زیرین ، یعنی روش خود و زینت دل
) ، و دعا را دثار (جامه رو، یعنی مانع
حوادث) قرار داده اند؛ و چون حضرت عیسی
از دنیا بریده و جدا گشته اند.
ای نوف! حضرت داوود علیه السلام شبها
در چنین ساعتی از بستر برمی خواست و می
گفت :

این ساعتی است که هیچ بنده ای خدای بزرگ را نخواند، مگر اینکه دعایش مستجاب شود؛ جز آنکه باج گیر یا جاسوس خبرچین ، یا گزمه که همکار داروغه ستمگر است ، و یا نوازنده طنبور و طبل باشد. (151)

آثار هفتگانه نماز شب در کلام امام صادق علیه السلام

امام صادق علیه السلام فرمود:
آثار نماز شب عبارتند از:
چهره را نیکو می کند.
اخلاق را زیبا می کند.
انسان را خوشبو می کند.
روزی را مقدر می سازد.
باعث آداء قرض می شود.
غم و غصه را از بین می برد.
چشم را روشنی می بخشد.
کسب هیبت و ابهت با نماز شب

روایت شده است که امیرالمؤمنین علیه السلام از مقابل دکه قصابی می گذشت . قصاب گفت :
ای امیرالمؤمنین ! گوشت چاق و خوب ، موجود است .
امام علیه السلام فرمود: پول آن ، موجود نیست .
قصاب گفت : من مهلت می دهم و صبر می کنم .

امام علی علیه السلام پاسخ داد: من بر نخوردن گوشت صبر می کنم . (و افزود:) خداوند متعال پنج چیز را در پنج چیز دیگر قرار داده است : عزت را در بندگی ، ذلت را در معصیت ، حکمت را در کم خوردن و خالی بودن شکم ، هیبت و ابهت را در روی آوردن به نماز شب و ثروتمندی و بی نیازی را در قناعت . (152)

نماز شب و رفع مشکلات

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرمود:
ای مردم! هیچ کس از شما نیست، مگر اینکه مشکلات همچون کمربندی او را محاصره کرده است. پس زمانی که دو سوّم از شب گذشت (و یک سوّم آن باقی ماند) ملکی بر او وارد می شود و به او می گوید: برخیز! و ذکر خداوند بگوی که صبح نزدیک است. اگر او حرکت کرد و ذکر خداوند گفت، یک گره از گرفتاری هایش گشوده خواهد شد و اگر او برخاست و وضو گرفت و به نماز ایستاد، تمامی گره های گرفتاری از او گشوده می شود و صبحگاهان شادمان و با روشنی چشم از خواب بر می خیزد. (153)

پی نوشتها

- 1-سوره سجد: آیه 16 و 17.
- 2-اسرار الصلوة : 289.
- 3-اسرار صلوة : 293.
- 4-مهر تابان : 16، بخش نخست .
- 5-وسائل الشیعه : ج 3، ص 183.
- 6-سفینه البحار: ج 2، ص 46.
- 7-وسائل الشیعه : ج 4، ص 278 / بحار الانوار: ج 84، ص 202.
- 8- مآخذ برخی از روایات مربوط به فضیلت قضای نماز شب:
- من لایحضر الفقیه : 497/1، 498 و تهذیب: 173/2
واستبصار: 390/1 و وسائل : 242/4، 273.
- 9-رجائا، یعنی : در عملی که انسان یقین ندارد خداوند امر فرموده یا نه ، نیت کند (اگر خداوند امر فرموده و تشریح کرده) به قصد امتثال امر او و رسیدن به ثواب انجام می دهم .
- 10-شمع سحر: ص 30 (تالیف : سید احمد فهری) .
- 11-التهذیب: 92/2 و وسائل الشیعه: 275./6.
- 12-امام صادق علیه السلام فرمود:
من دوست دارم که چون کسی به نماز شب برخواست مسواک کند و عطر ببوید (خود را معطر سازد) زیرا فرشته خدا می آید و دهان خود را به دهان کسی که به نماز شب برخواسته است می گذارد و هر آنچه از قرآن یا چیز دیگر از دهان او بیرون آید به اندرون آن فرشته می شود (فرشته آنها را ضبط می کند).
- شمع سحر: ص 43.
- 13-من لایحضره الفقیه ، ج 1، ص 489 - 490.
- 14-کنز العمال: ج 7، ص 780، ش 21379.
- 15-کنز العمال: ج 7، ص 790، ش 21425.
- 16-میزان الحکمه: ج 5، ص 417.
- 17-ر. ک: آل عمران (3): آیه 190 - 194.
- 18-تفسیر نمونه: ج 3، ص 213.
- 19-ارشاد القلوب : ج 2، ص 3 - 4 (باب 22).
- 20-همسر حسن مثنی ، (عروس امام حسن مجتبی علیه السلام).
- 21-فاطمه بنت الامام حسین علیه السلام: ص 14.
- 22-کنز العمال: ج 7، ص 782، ش 21388.
- 23-اسرار الصلوة : 291.
- 24-سوره اسراء: آیه 79. ترجمه : .

- 25- اسرار الصلوة : 295.
- 26- سوره مزمل : 2.
- 27- پیشوای شهیدان : 228 - 229، با اندکی تغییر.
- 28- رساله لقاء الله : ص 173.
- 29- احیاء تفکر اسلامی : 93 - 95، شایان ذکر است که استاد شهید این مطالب را در زمان حیات پدرشان فرموده اند، و ایشان چند سال پیش از شهادت استاد در گذشتند.
- 30- فرازهایی از ابعاد...: 20.
- 31- کنز العمال : ج 7، ص 785، ش 21403.
- 32- فرازهایی از ابعاد...: 57.
- 33- مراد، آیات 190 - 194 سوره آل عمران است.
- 34- رساله لقاء الله : 128، پانوش : و نیز مقدمه آن کتاب / ه و .
- 35- حاج شیخ عباس قمی مرد تقوا و فضیلت: 61، 91.
- 36- وحید بهبهانی: 100.
- 37- قصص العلماء : 123.
- 38- (نهج البلاغه) صبحی صالح: 304، خطبه همام (193).
- 39- کنز العمال: ج 7، ص 785، ش 21405.
- 40- وحید بهبهانی: 222.
- 41- قصص العلماء: 137، 123.
- 42- تاریخ حکماء و عرفاء متأخر بر صدرالمتألهین: 75.
- 43- کنز العمال: ج 7، ص 784، ش 21400.
- 44- وحید بهبهانی: 195.
- 45- قصص العلماء: 193.
- 46- قصص العلماء: 189 - 190.
- 47- قصص العلماء: 185.
- 48- سیاحت شرق: 198 - 199.
- 49- میزان الحکمه: ج 5، ص 421.
- 50- قصص العلماء: 173 - 174.
- 51- رساله لقاء الله: ص 131.
- 52- رساله نُبِّ اللبَاب: 19 - 20، مقدمه.
- 53- حوزه شماره سوم: 31 - 32، مقاله آفاق فکری برونحوزه ای.
- 54- یادنامه شهید آیت الله قدوسی: 76، 77.
- 55- یادنامه شهید آیت الله قدوسی: 129 - 130. شایان ذکر است که مرحوم قدوسی چندین سال مدیریت مدرسه (حقانی) را به عهده داشتند و به بهترین وجه آن را اداره کردند و طلاب فاضل و متعهدی تربیت کرده و پرورش دادند.

- 56- همان : 66.
- 57-سوره ذاریات: 17 - 18.
- 58-سیری در نهج البلاغه : 246.
- 59-اسرار الصلوة : 270 - 271؛ و مراقبات: 123.
- 60-میزان الحکمه: ج 5، ص 421.
- 61-تذکره المتّقین: 211 - 213.
- 62-کنز العمال: ج 7، ص 786، ش 21408.
- 63-(حوزه) شماره 66/4 - 68.
- 64-تذکره المتّقین: 234 - 237.
- 65-تذکره العلماء: ص 68.
- 66-رساله لقاء الله: ص 173.
- 67-بحار الانوار: ج 82، ص 310.
- 68-رساله لقاء الله: ص 109.
- 69-وصیت نامه آیت الله مرعشی نجفی: ص 19.
- 70-لیلة الهریر: شبی که سخت ترین شب جنگ صفین بود و در لغت به زوزه سگ گفته شود (سپاه معاویه در آن شب در زیر ضربات سپاه علی علیه السلام همچون سگ زوزه می کشید).
- 71-بحار الانوار: ج 41، ص 17.
- 72-زینب دختر یحیی متوجّ.
- 73-داستانهای نماز: ص 73.
- 74-اصحاب امام صادق علیه السلام: ص 16.
- 75-ارشاد القلوب (دیلمی): ج 2، ص 15، باب 22.
- 76-مقتل الشمس: ص 179 - 180.
- 77-اسرار الحکم سبزواری: ص 497.
- 78-نماز در اسارت: ص 112.
- 79-سازندگیهای اخلاقی امام حسین علیه السلام: ص 146.
- 80-شب مردان خدا: ص 64 - 65.
- 81-علل الشرایع: ص 363.
- 82-مقتل الشمس: ص 188.
- 83-نماز جاشت یا صلاة الضّحی، یکی از نمازهای اوّل روز است که بعد از بلند شدن آفتاب مقدار ربع آسمان تا انتصاف آن گزارند.
(مراجعه شود به: فرهنگ معین، بخش دوّم، ترکیبات خارجی، صلاة الضّحی).
- 84-عرفان اسلامی: ج 1، ص 333.
- 85-شب مردان خدا: ص 39.
- 86-میزان الحکمه: ج 5، ص 419.
- 87-سجده (32): آیه 17.
- 88-شب مردان خدا: ص 44 و 45.

- 89-زینب بنت الامام امیرالمؤمنین علیه السلام: ص 17 و 18.
- 90-میزان الحکمه: ج 5، ص 417.
- 91-اسرار الصلوة: ص 289. (ملکی تبریزی)
- 92-مردان علم در میدان عمل: ج 3، ص 122 (به نقل از سیمای فرزندگان).
- 93-اسرار الصلوة: ص 294 (ملکی تبریزی رحمه الله علیه).
- 94-حوزه: ش 15، ص 74 - 76 (سال سوم)
- 95-دهمین خورشید امامت، امام هادی علیه السلام: ص 17 و 18.
- 96-تفسیر نمونه: ج 3، ص 213.
- 97-محدث نوری: روایت نوری: ص 135.
- 98-طهارت روح: ص 378.
- 99-اسراء (17): آیه 79.
- 100-کشف الاسرار: ج 5، ص 623.
- 101-ر. ک: آل عمران (3)، آیه 190 - 194.
- 102-رسالة لقاء الله، ص ه - و (پیشگفتار)، و نیز، ص 128.
- 103-میزان الحکمه: ج 5، ص 421.
- 104-وسائل الشیعه: ج 3، ص 555.
- 105-سفینه البحار: ج 2، ص 46.
- 106-اسرار الصلوة: ص 129 (عبدالحسین تهرانی).
- 107-سجده (32): آیه 16 - 17.
- 108-تفسیر نمونه: ج 12، ص 230.
- 109-طهارت روح: 383 - 384.
- 110-سیمای فرزندگان: ج 3، ص 164.
- 111-مجمع البیان: ج 4 - 3، ص 601.
- 112-هزا و یک نکته: ص 621، نکته 777.
- 113-همان، ص 633، نکته 777.
- 114-همان.
- 115-اسرار عبادات: ص 124.
- 116-رساله لقاء الله: ص 168.
- 117-سیمای فرزندگان: ج 3، ص 169.
- 118-کشکول شیخ بهایی: ص 7.
- 119-میرحامد حسین: ص 55 - 56.
- 120-کنز العمال: ج 7، ص 7، 90، ش 21428.
- 121-قصه های نماز: ص 112 (جلالی عزیزیان).
- 122-سیمای فرزندگان: ج 3، ص 163.
- 123-نوعی چراغ که در سابق بوده است.
- 124-گلهای باغ خاطره: ص 130.
- 125-امام در سنگر نماز: ص 70.

- 126- ارشاد القلوب : ج 2، ص 17، (باب 22).
- 127- رساله لقاء الله : ص 129.
- 128- یک کهکشان اشک : ص 71 - 72 (به نقل از: احیاء علوم الدین : ج 2، ص 538).
- 129- ارشاد القلوب : ج 2، ص 21 - 22 (باب 22).
- 130- عرفان اسلامی: ج 5، ص 179 - 180.
- 131- رساله لقاء الله : ص 129.
- 132- رساله لقاء الله: ص 130 - 131.
- 133- فروغ ابدیت : ج 2، ص 519 (به نقل از: سیره ابن هشام : ج 2، ص 208 - 209).
- 134- سیمای فرزندگان: ج 3، ص 166 (به نقل از: قصص العلماء: ص 73).
- 135- فاطمة الزهراء عليها السلام از ولادت تا شهادت: ص 220 - 221.
- 136- سیمای فرزندگان: ج 3، ص 231.
- 137- علی کیست؟: ص 235.
- 138- فوائد الرضویة : ص 440.
- 139- تفسیر سوره یوسف : ص 432 - 534 (احمد بن محمد بن زید طوسی).
- 140- داستانهای نماز: ص 22 (مرتضی عطایی)، (منازل الاخرة : ص 23).
- 141- درس اخلاق مقام معظم رهبری : ص 48 به نقل از کتاب سجاده عشق نوشته محمد مهدی علیقلی : ص 9.
- 142- سجاده عشق : ص 90.
- 143- جلوه ای از خورشید: ص 95.
- 144- شمائل النبی : ص 161.
- 145- رساله لقاء الله : ص 130.
- 146- کنز العمال : ج 7، ص 788، ش 21411.
- 147- پیشانی و خاک : ص 83.
- 148- صلاة الخاشعین : ص 86.
- 149- اخلاق و عرفان در وضو و نماز: ص 181.
- 150- بحار الانوار، ج 87، ص 165.
- 151- نهج البلاغه فیض، حکمت 101، ص 1133.
- 152- ارشاد القلوب، دیلمی، باب القناعة .
- 153- بحار الانوار: ج 82، ص 223.

فهرست مطالب

2	مقدمه
5	در فضیلت نماز شب و آثار آن
5	وقت نماز شب
8	کیفیت نماز شب به صورت مختصر
10	کیفیت نماز شب به صورت مفصل
14	سفارش جبرئیل به نماز شب
14	در حالات رسول خدا صلی الله علیه و آله
15	شب زنده داران در قیامت
15	شب زنده داری دختر امام حسین علیه السلام
15	
16	بدآموزی و کج اندیشی
17	سالک کامل مرحوم ملکی می نویسد:
18	حضرت زینب (س) در شب یازدهم محرم
19	لذت مناجات
21	تهجد امام
23	حاج میرزا جواد ملکی رحمه الله علیه
24	محدث قمی رحمه الله علیه
24	علامه مجلسی اول رحمه الله علیه
26	ملا محمد اشرفی
26	حجة الاسلام شفتی
28	آخوند ملا محمد کاشی
29	شیخ جعفر کاشف الغطاء
31	آقا نجفی قوچانی
31	استاد آیت الله العظمی بروجردی
33	استاد شهید مرتضی مطهری
34	شهید قدوسی (ره)

- 36 سجده ای طولانی.....
- 37 گفتاری از ملا حسینقلی همدانی (ره)
- 38 نامه ای به مرحوم کمپانی.....
- 42 نماز شب ، در شب زفاف.....
- 44 درخواست مهلت برای خواندن نماز و.....
- 46 زنی صالحه در زمان حضرت عیسی (ع)
- کسیکه در نیمه شب تار، با مولایش خلوت کند
- 48
- در حالات مرحوم شیخ جعفر کبیر کاشف الغطاء
- 48
- سفارش امام حسین علیه السلام به خواهرش در
- 49 روز عاشورا.....
- 50 بیدار کردن فرشتگان بندگان را
- 52 نماز شب امام هادی علیه السلام.....
- هر شب با صدای استاد از خواب بیدار می شد
- 53
- 54 اگر مقام محمود می خواهی شب بیدار باش.....
- 56 پاداش نماز شب بیان نشده
- 56 هیچگاه نماز شبش ترک نشد.....
- 57 شب زنده داری مرحوم ملا هادی سبزواری.....
- 57 دعا در نماز برای همه
- 57 آیت الله حسن زاده آملی گوید:
- 59 شیخ مفید (ره)
- عارفان ، سرمه بیداری شب بر چشمانشان
- 61 کشیده اند.....
- 61 کنیزک نماز شب خوان.....
- 62 اگر بهشت می خواهی نماز شب بخوان.....
- 62 نصیحت علی علیه السلام برای مردم عراق
- 63 بر تو باد به استغفار در تاریکی شب.....
- 63 نماز شب حضرت مهدی علیه السلام.....

(عباد) یکی از سربازان رسول خدا صلی الله	
علیه و آله و نماز شب او.....	63
نماز شب مرحوم میرزا سلیمان تنکابنی...	65
مادرم فاطمه زهرا علیها السلام در نماز	
شبش.....	65
مال شبهه ناک مانع نماز شب می شود.....	66
گریه های شبانه.....	68
بیدار نشدن مرحوم آخوند کاشی برای نماز	
شب.....	69
ذکر موجودات.....	70
شب زنده داری مرحوم شیخ جعفر کبیر.....	71
دعا برای روزی ، در نماز شب.....	72
خانه هایی که هنگام شب در آنها نماز	
خوانده می شود.....	73
تأثیر سحرخیزی زن.....	73
نمونه ای از نماز زاهدان روزگار.....	74
چه کنیم که برای نماز شب بیدار شویم...	74
عبادت در شب و استجابت دعا.....	75
نماز صفت پارسایان.....	75
آثار هفتگانه نماز شب در کلام امام صادق	
علیه السلام.....	76
نماز شب و رفع مشکلات.....	77
پی نوشتها.....	78
فهرست مطالب.....	83